

H M

1560

EX LIBRIS
BIBLIOTHECAE
MUSEI
HISTORICO-NATURALIS
MAGNIFICENTIAE
SACRAE CAESARIS
MAGNIFICENTIAE
MAGNIFICENTIAE
MAGNIFICENTIAE

7.

LIBER IE=
SV SYRACH, EX
GERMANICA TRANS=
LATIONE D. MARTINI
LVTHERI LATINE
REDDITVS,
PER

IVSTVM IONAM.

*Fol. 6932**

VVITEBERGAE EX OFFI.
CINA HÆREDVM GEOR.
GII RHAVI.

ANNO
1556.

LIBER
SV SYRACUS
GERMANICA GRAMM
LATIONE D. MARTINI
LATINER LATIONE
REDITVS
PER
IVSTVM IONAM

[Codex Astensis.]

Lat. 7

VITBERGAB IX OFFI
CISA MARDVA GEOR
GIL RAVAT

ANNO

1771

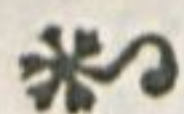
I
P
N
Pr

no
on
cti
rē
lic
ex

ILLVSTRISSIMIS
PRINCIPIBUS ET DOMI-
NIS D. IOHANNI, D. GEORGIO,
Præposito Ecclesiæ Magdeburgensis,
Et D. Ioachimo Principibus An-
haltinis, Comitibus Ascaniæ,
Dominis Bernburgk &c.
Dominis clemen-
tibus S.

RATIAM ET PA-
cem Dei in Christo.
Illustrissimi Principes
& Domini, Hoc tem-
pore (quo respiciente
afflictâ Ecclesiam Deo
nonnihil repurgata est doctrina religio-
nis) non pauci inueniuntur, nec indo-
cti neq; imperiti rerum, qui ualde mi-
rêtur, quî nam fiat, ut cum nûc Aposto-
lica & sincera pietatis doctrina prolata
ex ipsis fontibus, purior extet, q̄ mula-

A 2 tis

tis seculis ante, cum in nostram uerna-
culam linguam, foelicissimè & summa
perspicuitate translati sint præcipui li-
bri sacri, totus Moses, Libri Prophetarum
omnium, Psalterium illud Diuis-
num Dauidis, Libri tot excellentes Sa-
lomonis, totum nouum Testamentum,
In summa, Biblia sacra tota, cum longe
latèq; propagata sint, sincerioris Theo-
logiæ studia, adeò ut expeditius iam
Psalmos, item alios eximios libros scri-
pturæ legere possint & intelligere, eti-
am pueri & adolescentuli, quàm ante
paucos annos Magistri illi nostri, pas-
sim in Scholis breuiter, cum uberrima
messe ditati simus Euangelij: Tamen
ubiuis gentium, cum apud aduersarios,
tùm etiam apud eos, qui Euangelium
receperunt, quidam somnus obrepit
& letargus, ut homines subinde ad om-
nia, quæ ad Ecclesias, ad colendum &
ornandum ministerium Verbi, ad con-
seruandam dignitatem & maiestatem
religionis, ad educandos eos, qui olim
præsens

praesentibus ministris defunctis surrogari possint, pertinent, segniores reddantur, ut admodum exiguus honos habeatur his, qui praesunt Templo & Ecclesiis, adeo ut pene gratias sibi agi & haberi postulent nunc homines, si pios Concionatores iampridem strenue esurientes, non publice conputatos lapident. Nam plerisque iam (prout maiorum nostrorum ad religionem feruor fuit) quasi fataliter frigescere, non est ut argumentis conuincamus, Christus hoc tribuit nouissimis temporibus, & res ipsa per se, quocumque respicias, satis clamat. Curantur quidem his temporibus Scholae & Ecclesiae a quibusdam principibus, & Gymnasium unum aut alterum, ut nostrum illud in Saxonibus Illustrissimi Principis nostri IOHANNIS FRIDERICI munificentia iam floret literis. Et quorundam adhuc piorum studio aliquis status conseruatur Religionis. Sed eorum qui Ecclesiam Europae bene constitutam,

A 3

stitutam,

stitutam, & pro magnitudine & dignitate harum tantarum rerum satis exultantem, satis stabilitam, transmittere studeant ad posteritatem, mira est paucitas.

Multa Gymnasia ante paucos annos in Germania fuerunt, tunc cum religionis doctrina prorsus sepulta iaceret, non frigida nec infrequentia, & infinita Cœnobia, Scholis non dissimilia, iam in medio cursu Euangelij, quasi nunc (ostensa uera ratione docendi & discendi sacra) scelus & flagitium sit, aliquem numerum esse discipulorum, tot Scholæ, locis commodissimis sitæ, repente extinctæ sunt. Ut de alijs taceam, Erphordia in illa tot eruditorum altrice (ubi olim antiquissima sedes fuit studiorum) uix tenuia uestigia uidere licet, & miserabiles ruinas, reliquias ex hoc horrendo excidio, quo ibi dilacerata & euersa iacet Respublica literarum. Seruius Sulpitius apud Cicero nem, Aeginam, Megaram, Pyræum, Corinthum, tunc laceros pagos potius, quam

quàm oppida, funera & cadauera urbis
um nominat. Et quid nos aliud iam,
cum reliquias illas & uestigia Schola-
rum in Misia, in Düringia, deinde des-
sertas Academias ad Danubium, ad
Rhenum intuemur, quàm cadauera
tristia Gymnasiorum, quæ florere, ui-
uere & spirare desierunt, cum dolore
ac gemitu aspiciamus. Periculum est
Ecclesiam mira penuria laboraturam
esse ministrorum & docentium Theo-
logica, & singulari Satanæ astutia bar-
bariem & prophanitatem late regnas-
turam, nisi Christiani Principes, alijsq;
Magistratus paulò attentiori cura ad-
nitantur ad conseruanda studia litera-
rum & pietatis, ad conseruandam me-
diocrem statum in Ecclesia.

Aduersarij etiam Parrochias col-
labi patiuntur. Nam cum initio exori-
entis Euangelij, ad defendendam ferro
& igni dominationem Papæ, in mul-
tos bonos & eruditos homines sæuie-
rint, & permittere noluerint, ut populo

A 4

trade-

traderetur pura doctrina, non inueniunt iam qui in Ecclesiis ipsorum docere aut præesse uelint. Dicuntur in ditione cuiusdam Episcopi uacasse 16. Parochiæ, non aspernandis redditibus dotata, quæ cum obtruderentur multis Sacrificis, integros annos uacarunt. At eodem loco uacauit Carnificis seu Spiculatoris munus, illam præclaram præturam, uno die duodecim ambierunt.

Huius uariæ & incredibile peruersitatis, & neglectus in rebus religionis, prudentes homines has putant esse causas. Primum, quod aduersarij sanioris doctrinæ, adeo Pharisæica cæcitate & acerbitate indurati sunt, ut malint omnia in summum adduci discrimen, quamuis subire aleam, diuina humanaque omnia confundi, cælum terræ misceri, quam doctrinam Euangelij liberam permittere, cum detrimento aliquo opum aut pristinæ dignitatis. Sunt & alij, qui alias existiment esse causas. In confesso est, doctrinam Euangelij gratiæ

tia, & remissionis peccatorum, esse sapientiam quantam excellentem cognitionemque sublimiorem, quam ulla humana ratio aut Philosophia assequatur. Quam & Paulus ipse ad Philippenses, se nondum perfecte apprehendisse fatetur, sed adniti & contendere ad profectum. Eam plerique ex uulgo (ut animi hominum proclives sunt à recta ratione ad somnia sibi placentia & iucunda) aut non intelligunt satis, aut certe sinistre accipiunt. Et cum audiunt beneficium remissionis peccatorum esse gratuitum, amplitudinem gratia Christi esse maximam, facile in hanc prolabuntur persuasionem, nullum esse periculum, ut maxime non acerrime contendant fieri meliores, ut maxime non nimirum ringantur de edendis dignis fructibus poenitentia, suaque ipsi patrocinantur securitati, & suis ipsi indulgentissime ignoscunt, & consuevit peccatis. Et quia fere omnes eiuscemodi, ipsi sibi promittunt libertatem

A 5 tem

tem ab omni iugo disciplinae, omnesque
refugiunt laborem & exercitia fidei.
Hinc rari sunt alacres discipuli Christi,
& qui quanta res sit uerus Christianis-
mus, uera cultura Ecclesiae, considerent.
Verum quicquid sit in causa huius som-
nolentiae, quod ad eum segniter gratitudi-
nem aliquam praestamus, tot accumulatis
caelestibus beneficiis, certe non obs-
cure uidemus tantam esse astutiam &
πανουργίαν Satanæ, ut reuelationem tam
claram Euangelij & scripturae sanctae,
quam Deus hoc tempore dedit, ad opu-
lentiam & aeternam consolationem con-
scientiarum, ad liberationem & restau-
rationem Ecclesiae, sub captiuitate Ba-
bylonica Romani Pontificis miserrime
oppressae, ad restitutionem ueri cultus
Dei, Eam libenter Satan uere diabolus
inuerteret, ad destructionem regni
Christi, ad abusum thesauri Euangelij,
& libertatis Christianae, ad inuehendam
prophanitatem, sicut pleraque exempla
(quae hic non commemorabo) hoc tem-
pore minantur. Sed

Sed quodnam uel diu inquirendo
excogitare posset calcar acrius, ad gra-
titudinem erga Deum, ad conuersatio-
nem Deo placentem, ad amorem & di-
ligentem curam Ecclesiasticarum re-
rum, quàm ipsa doctrina gratiæ: quàm
quod Deus ad reconciliandum nos si-
bi, ad eripiendos è regno diaboli, ab ira
& morte æterna, hanc preciosissimam
hostiam in cruce Filium dilectum de-
dit: An non illud ipsum nos excitare
deberet ad alacritatem, ad feruorem, ad
omne genus gratitudinis, q̄ cœlestis
beneficij ineffabilis magnitudo omnẽ
mensuram pensationis & gratitudinis
superat: Quid possumus unquam re-
pendere Deo pro tanto dono: pro in-
finito hoc bono) etiam si omnes 60.
annis Euangelium doceremus (quod
excellentissimum opus est) sicut Iohan-
nes Apostolus docuit, etiam si quoti-
die tot pericula pro Christo subiremus,
sicut Paulus cæteriq; Apostoli pro ipso
flagellati, lapidati sunt &c.

Aduersarij

Aduersarij & quidam inepti Theologastri oblatrant iam olim nobis, quod hi, qui puriorem doctrinam de gratia, de remissione peccatorum docuerunt, occasionem dederint neglectui religionis, & huic, de qua nunc querela est, licentiæ. Quasi uero ideo tacere debeamus de amplissimo beneficio Christi, aut quasi ideo celanda sit unica & æterna consolatio conscientiarum, quod quidam libertate, aut Euangelio forsitan abutantur, quasi uero Euangelij culpa sit, & non potius hominum, doctrina spiritali carnaliter abutentium, quod uocationi cœlesti, quod professioni ^{HOIUVVIAE} omnium bonorum Christi, uisita inculpata, & conseruatio Euangelio digna respondet segnus.

Apostoli quidem ea ratione docendi in Ecclesiis usi sunt, ut primum tradiderint doctrinam fidei, postea subiecerint exhortationes de honorando ministerio Verbi, de alendis ministris, de honorandis Magistratibus, de conseruanda

uanda concordia coniugum, de piè e-
ducandis liberis, &c, Eadem ratione
docendi & nos usi sumus. Qui gau-
dent nunc de opulento thesauro Euan-
gelij, hi agnoscant & se esse debitores,
ut Ecclesiæ nomen & Euangeliũ obe-
dientia & gratitudine erga Deum ora-
nent. Ad eam piam externam conuers-
sationem, ad honorandos Ministros
Verbi, ad conseruandam piam educa-
tionem iuuentutis, & ad reuerenter
tractandum cultum Dei, cum liber les-
su Syrach in primis diligenter adhorter-
tur pios omnes, contineatq; utilissimam
Catechesin, & tot eximias concio-
nes, quibus Decalogus eruditè expli-
catur, Illum ex Germanica translatio-
ne D. Mart. Lutheri transtuli in Latia-
num, ut & alijs nationibus usui esse pos-
sit in Ecclesia.

Et cum V. Celsitud. non ignora-
rem sic esse pietatis uerè amantes, ut
nihil optetis magis, quàm ut tanta ubera-
tas benedictionis Euangelij Christi,
hoc

hoc nostro tempore, cum aliqua cons-
cinna politia Ecclesiastica (Sicut pau-
lus grauiter & honeste omnia fieri uult
in Ecclesia) coniuncta sit. Hanc para-
phrasim & qualemuncq; translatio-
nem V. Celsitud. nominatim inscribere
re uolui, ut testimonium extaret meae
erga V. Celsitud. addictissimae uolun-
tatis.

Multi loci sunt in Iesu Syrach, qui
de quibusdam rebus monere possunt,
hoc tempore magnopere necessarijs.
Nouimus, quomodo superioribus an-
nis mundus tot ociosos Monachos, ali-
osq; Sacrificos saginauit, in altissimo &
inertissimo ocio. iam multi Parochi &
Pastores Ecclesiarum crudeliter redi-
guntur ad aratrum & stiuam. Syrach
Capite 39. mira uehementia orationis
concionatur ministris in Ecclesia, & his
qui in Scholis discunt, ut olim praesint
Ecclesijs, liberale ocium dandum esse,
ut possint uacare studijs & lectioni.
Item, commemorat fabros, figulos,
sculptor

sculptores, & id genus artifices, habere
ex his artificijs quaestuarijs unde ui-
uant, ministris Ecclesiae ex publico sum-
ptum ministrandum esse. Artifices illos
mechanicos non mitti posse in legatio-
nibus, &c. Respublicas & Ecclesias op-
us habere hominibus doctis & erudia-
tis. Audiant haec concionantem Syra-
chum, qui hoc tempore satis indigne
tractant ministros Verbi, dictum hoc
sibi existiment, qui nunc sine ocio lite-
rario, aut constitui, aut conseruari pos-
se ulla putant Ecclesias.

Denique plerisque locis in hoc libro Sy-
rach colligere licet, quod (quanquam
Papistica illa cacozelia legis Moisi, &
nimia coaceruatio ceremoniarum &
rituum, non probanda est) tamen spi-
ritus sanctus uelit, ut quoties coetus
conuenit ad cultum Dei, religiosa dis-
ciplina, & magna reuerentia in Tem-
plo seruetur, sicut & Apostolus 1. Cor-
inth. 14. satis indicat, imperitae plebi
& iuuentuti, ceremonia aliqua & hos-
nesta

nesta pædagogia opus esse, ut externis
pijs exemplis rudes permoti, & ipsi in
faciem procidant, & laudent Deum, &
assuefiant à teneris, Religionis res &
ueri cultus diuini, maxima & summa
reuerentia tractare.

Ex his grauibus concionibus disci-
mus, reprehendendum tamen esse,
quòd hoc tempore in quibusdam popu-
lofis urbibus, nescio quæ prophana &
theatrica licentia & libertas nimia in-
troducitur in Tempia. Hæc & similia,
spero V. Celsitudini omnibusq; pijs in
hoc libro Syrach, qui resipit sincerita-
tem doctrinæ Patriarchicæ, non displi-
citur esse, & quosdam, non securos ho-
mines, lectis his scriptis Syrach, intel-
lecturos planius, ita Deum temporibus
tantorum Patrum, Abrahæ, David, &
similium, omnibusq; ætatibus dedisse
Verbum suum, & doctrinam de libera-
tate spiritus, ut tamen agresti barbarie,
frigido cultu religionis, beluina ferocia
& Epicuræa prophanitate, qua Satan
(odio

(odio Euangelij) iam insidiatur Eccle-
siis, nunquam delectatus sit. V. Cel-
siti. Dominus Iesus Christus semper
suo Spiritu confortet & conseruet in-
columnes. Datae Zerbst, 10 mens-
sis Maij. Anno 1538.

V. Illustri. Celsitud.

Deditissimus Iustus
Jonas D.

B Præfas

PRÆFATIO IN LIBRUM

Iesu Syrach, ex Germanico uersa.

HIC Liber hucusq; appellatus est Ecclesiasticus, quod quidam interpretati sunt Germanicè (Die Geistliche zucht) Et passim in Cantibus, Lectionibus, & Concionibus inter manus multorum tritus & usurpatus est in Templis totaq; Ecclesia. Sed quia incommode hætenus translatus fuit, à paucis est intellectus, Et Ecclesiasticus est appellatus, quòd quædam Cantica ex eo in cõmendationem Sacerdotij externi & Ceremoniarum sumpta sunt, Cacozelia legis Mosi, &c. Aliàs uerus titulus est, Iesus Syrach, secundum nomen auctoris, sicut & propria Præfatio, & græcum exemplar testatur, Sicut & libri Mose, Iosua, Esaia, & aliorum Prophetarum, titulos habentes ab autoribus suis, Et à ueteribus non est numeratus inter libros scripturæ sanctæ, Sed habitus tanquam liber

ber alias utilis & bonus, p̄ij & sapientis
uiri, quibus & nos subscribimus. Duz
cimur autem coniectura uerisimili,
cum ipse Syrach in Præfatione fateatur
se tempore Regis Euergetis uenisse
in Aegyptum, & ibi absoluisse hunc li-
brum, quem Auus eius antea scribere
cœperat, quod ex multis libris in unum
hunc codicem, optima & selecta quæ-
dam congesserit. Nam tunc in Aegyp-
to erat instructissima & celebris Bib-
liotheca, quam Philadelphus pater E-
uergetis, magno studio compararat,
Sicut eo tempore, & libri & eruditi
homines in magno essent precio, & ex
omnibus terris eò tanquã in celebrem
Scholam, præsertim ex Græcia con-
fluerent. Ad hæc, Iudæi & Templū ibi
ædificarant, & cultū Dei constituerant.
Atq; eius rei etiam argumentum est,
quòd in hoc libro non perpetua serie
orationis sententiæ connexæ hærent,
ut in unius authoris opere, Sed uides
esse, quasi ex uarijs libris & multis

B 2

author

authoribus congesta, erudita miscellanea, quasi apes ex varijs florum generibus, succum generosum misceant mellis. Et apparet, hunc Iesum Syrach fuisse ex Regia stirpe David, & nepotem ex posteris Amos Syrach, qui fuit ex primarijs principibus in domo Iuda. Sicut ex Philone colligere licet, ducentis annis plus minus, ante Christum natum circiter tempus Maccabeorum.

Est autem elegans expositio & enarratio sanctæ legis Dei & Decalogi Moise (quo secundum Euangelium, nõ est sub sole maior sapientia) Et est utilis Catechesis pro omnibus p̄ijs. Nam omnis authoris huius diligentia eò tendit, ut Magistratus, Principes doceat facere suum officium, ut usurarum voragini, fraudibus, rapinis, similibusq; pestibus Reipublicæ cito occurrant, &c. Item, ut patres & matres familias, liberos & familiam in domo erudiat ad timorem Dei, ad ueram pietatem, quomodo se erga Deum, ministerium Verbi, Sacerdotes,

dotes, ministros Ecclesiæ, parentes,
quomodo quilibet, qui piè uiuere uo-
let, se erga Magistratum, uxorem, libe-
ros, familiam, seruos, ancillas, uicinos,
amicos, inimicos, deinde & in curanda
ualetudine, administratione rei familia-
ris, conseruatione patrimonij, breui-
ter in tota externa conuersatione gere-
re debeat, sic, ut liber hic iurè posset
œconomia pijs patrisfamilias (quæ eti-
am pars est disciplinæ Ecclesiasticæ) in-
scribi.

Quanto autem nobis constiterit, ut
hunc librum (qui hætenus in Latino
adeò mutilatè & obscure discerptus
potius quàm translatus erat) aliqua
p̄spicuitate redderemus nostra, anim-
aduertent hi, qui nostram uersionem
conferent cum reliquis, siue Græcis,
(quæ etiam satis obscura est) siue Lati-
nis, aut alijs translationibus, Et operis
elaboratio, atq; subacta diligentia satis
admonebit, aliquid gratitudinis nobis
deberi. Tot fuerunt erudituli & sapi-

B 3

entuli

entuli, qui hac diuersitate & uarietate
linguarum, hunc librum, quasi de uno
dolio in aliud transfuderunt, ut non
mirum uideri posset (cum alias non sit
perpetua series) ut in totum omnem
odorem & saporem natiuum amisisset,
totusq; corruptus intercidisset. Nos
quidem non aliter atq; Epistolæ dis-
cerptæ, & frustulatum in luto conculca-
tæ, accurate collegimus fragmenta, &
absterfo cœno, utcunq; & cōsutam rur-
sus & refarctam eam dedimus, & ea-
tenus rem perduximus, ut boni uide-
bunt, laus sit Deo. Pij & Christiani non
reprehendent nostrum studium,
Mundus autem, ut hæcenus,
suo illo usitato scilicet ge-
nere gratitudinis, no-
bis respondebit.

PRÆFATIO IESV SY

rach in ipsum librum.

Multi quidem et magni uiri ex lege Mosi, Prophetis & alijs (qui eos secuti sunt) tradiderunt nobis sapientiam. Ideo meritò magnificè laudandus est populus Israel ille, propter sapientiam & doctrinam suam. Ideò non solum hi, qui habent & legunt ex hoc sapientes euadere debent, sed & alijs inferuire docendo & scribendo.

Auus meus Iesus, cum diligenti incubisset opera ad perdiscendam Legem, Prophetas & plures alios libros, à nostris patribus nobis relictos, & accuratè exercuisset se in eis, ipse quoq; instituit aliquid scribere de sapientia & bonis ac pijs moribus, ut hi, qui libenter compararent sibi scientiam & prudentiam, intelligentes & instructiores fierent ad ducendam uitā piā. Horror itaq; & rogo, accipiatis hæc humaniter, & diligenter legatis, & boni con-

B 4

sulite

fulite nostram mediocritatem, si quosdam disertissimos non æquamus eloquentia. Nam eorū quæ Hebraicè scripta sunt, non est tanta maiestas orationis neq; sonus, quando in aliam transfusa sunt linguam. Non solum autem in hoc meo libro, sed in lege Mosi, in Prophetis, alijsq; libris, uis uerborum & totius orationis longè maior est, quando in sua lingua leguntur, aut dicendo recitātur. Postquam ueni in Aegyptum, anno 28. sub rege Ptolomeo Euergetis & per tempus uitæ illius ibi mansi, plurimum nactus sum ocij, ad legendum & scribendum. Ideò utile & necessarium mihi uisum est, ut conferrem operam, & hunc librum interpretarer. Et quia paulò plus temporis uacui dabatur, laboraui & operam dedi, ut hunc librum absoluerem & ederem in publicum, ut & extranei, qui discere uolunt, se ad pios mores & sanctam conuersationem assuefaciant, ut secundum Legem Domini uiuere possint.

Paras

PARA

PHRASIS REDDENS QVAM PROXIME TEX

tum Iesu Syrach Latine, qui Eccles
iasticus uulgo nominatus
est haectenus.

CAPVT I.

OMNIS SAPIENTIA
ex Deo est, & apud
ipsum est ab eterno.
Quis prior cogitauit
quantum esset are
nae in mari, q̄t guttae
pluuiarũ, quotq; die
es seculorum futuri essent? Alitudinem
coeli, latitudinem terrae, profunditatem
maris, quis ante dimensus est? Quis un
quam docuit Deum quid cõderet? Sa
pientia ipsius est ante omnẽ creaturam.

Verbum Dei altissimi fons est sapi
entiae, & mandatum æternum scaturi

De uerbo dei.

B S go

go eius. Quis alius nosse queat, unde
sapientia & prudentia petenda sit? **V**
erus est Altissimus, Creator rerum om-
nium, omnipotens, Rex magnus, do-
minator Deus, Hic per Spiritum san-
ctum suum prenunciavit eam. Hic pri-
us omnia norat, cogitarat & emensus
erat. Hic effudit sapientiam super om-
nia opera sua, & super omnem carnem
iuxta gratiam suam, ut donet eam ijs,
qui diligunt ipsum.

*Timor Domini
Quid?*

Timor Domini est honor & gloria,
gaudium & preciosa corona. Timor
Domini cor delibutum gaudio reddit,
atque implet læticia & exultatione æter-
na. Qui timet Dominum, is in necessitate
summa, consolatione erigetur, & tan-
dem benedictionem obtinebit. Dilige-
re Deum, summa & pulcherrima sapi-
entia est, cui datur eam cernere, is certe
amabit eam, Nam quanta & quam mis-
rabilia operetur, ille animaduertit.

Timor Domini initium sapientiæ,
& tantum apud credentes intimis cor-
dis

de
V
m
lo
an
ri
sus
m
em
is,
ia,
or
it,
r
te
n
ge
is
te
is
æ,
r
is

dis recessibus continetur, & tantum ha-
bitat apud mulieres electas, & apud
credentes & iustos inuenitur.

Timor Domini summus & sanctis-
simus cultus Dei est, Idem munit, atq;
iustificat corda, perfunditq; gaudio &
læticia.

Qui timet Dominum, foeliciter as-
get, cum consolatione indiguerit, be-
nedictus erit.

Timere Deum, est illa sapientia, quæ
uere ditat, & opes ingentes secum af-
fert, replet totas ædes donis suis, & om-
nia promptuaria thesauro suo.

Timor Domini est corona sapien-
tiæ, & dat pacem & salutem uberrimã.

Hæc sapientia uere sapientes red-
dit, & qui constanter adhæret illi, hunc
potenter eripit, & solide glorificat.

Timere Deum, radix est sapientiæ,
eiusq; rami perpetuo uirent.

Timor Domini reprimit peccatum,
Nam qui sine timore agit, Deo displi-
cet, atq; hunc sua ipsius confidentia e-
uertet,

uertet, Demisse se gerens & timens Deum expectat tempus, quo consolationem accipiat. Quamuis enim ad tempus res eius afflictæ sint, tamen boni & p̄ij sapientiam laudabunt.

Verbum Dei abominatio est homini impio, Nam thesaurus sapientiæ est absconditus ab oculis illius.

Fili mi, si expetis sapientiam, perdisce mandata Dei, & Deus dabit tibi sapientiam, Nam timor Domini uera sapientia, ueraq; disciplina est, & fides ac sapientia ualde Deo placent.

Vide ne timor, aut religio tua erga Deum sit hypocrisis, & ne seruias ei corde simulato. Ne quæras ab hominibus gloriam per hypocrisin, & attentus expende quid loquaris, quid credas aut agas. Vide ne fastu intumescas apud te metipsum, ne ruas & pudeas repente, & Dominus patefaciat dolum tuum, fraudesq; tuas aperiat, & palam coram hominibus te euertat, eò quòd
non

De
tios
em
ni &
hos
ntia
per
tibi
era
ides
erga
s ei
inis
ena
das
scas
fias
um
am
d
on

non uero timore Deum colueris, &
cor tuum dolosum fuerit coram ipso.

CAP. II.

Flli mi, si uis seruire Deo, para te ad
tentationem, obfirma te ad patien
dum, constans esto, uide ne uacilla
les si qui aliorum te illicient, Adhære
Deo, ne utiquam cede, ut subinde euas
das firmior. Quæcunq; incident, feras,
& patienter tolera ærumnas quasuis,
Nam sicut aurum igne examinatur, ita
pñ placentes Deo, æstu tentationum
probantur. Confide Deo, & eripiet te,
incede recta uia, & spera in eo.

Vos qui timetis Deum, confidite
illi, Nihil enim est certius, quàm uos ibi
falli non posse. Vos qui timetis Domi
num, omnia optima sperate ab illo,
tunc gratia, & consolatio semper comi
tabitur uos. Vos qui timetis Domi
num expectate consolationem eius,
ne utiquam cedite, ne obruens tentatio
mergat uos in profundum.

Respicite exempla ueterum, atq; ea
sint

sint infixæ animis uestris. Quis unquam
pudefactus est, qui in Domino spera-
uit? Quis eorum, qui in timore Domi-
ni perseverauerunt, unquam derelictus
est? Quis unquam à Domino tan-
dem spretus est, qui ipsum inuocauit?
Bonus Dominus & misericors, condonans
peccata, & succurrit in hora afflic-
tionis.

*Dominus succurrit in
hora afflictionis*

(Condo-
nans) Nō
respicit
quā ma-
li & in-
digni nos
simus.

Væ his, qui desperant de Deo, Væ
his, qui non perdurant, & impijs, qui
nunc hac nunc illac nutant. Væ pauide
trepidantibus, neq; enim credunt, ideo
non protegentur. Væ his, qui non ex-
pectant, Quid accidet eis, ubi Domi-
nus eos uisitarit?

Qui Dominum timent, credunt uerbo
eius, & qui diligunt ipsum, seruant
mandata eius. Qui timent Dominum,
faciunt quæ placent illi, & qui diligunt
eum, uere seruant Legem. Qui timent
Dominum, stabiliunt cor suum, & des-
mittunt se totos coram illo, & dicunt,
Satius est incidere in manus Domini,
quā

*Qui diligunt do-
minum, obserua-
nt mandata.*

quàm in manus hominum. Nam in-
gens bonitas & misericordia Domini,
est tam immensa quàm ipse est.

CAP. III

Filij obedite mihi patri uestro, & ita
uiuete ut foeliciter agatis.

Liberis Deus iniungit, ut paren-
tes reuerantur, & ipse uult ut mādato
matris pareant. Qui reueretur patrem
suum, illius peccatis parcit Deus, & qui
honorat matrem suam, ingentem sibi
thesaurum congregat. Qui suspicit pa-
trem suum, uicissim de suis liberis gau-
debit, & quandocunq; orauerit, coram
Deo exaudietur. Qui parentem suum
reueretur, longœuus erit, & q̄ propter
Dominum obedit cōsolationi erit ma-
tri suæ. Qui uere timet Deum reueres-
tur & patrem suum, inseruitq; parentia-
bus, & agnoscit suos esse maiores.

Honora patrem & matrem, cum
uerbis tum re ipsa, hoc est, patientia,
tua ut uberem benedictionē accipias.
Nam benedictio patris edificat domus
liberos

*Quintum precep-
tum*

liberorum, Maledictio autem matris
euertit eas. Noli deridere errata patris,
neq; enim tibi honori est. Si patrem
honores, hoc & tibi honori est. Si uero
indignè tractes matrem, tibi ipsi dede-
cori est.

*Fili mi, patrem tuum foue in senes-
cūta, & noli eum contristare, quā diu
uiuic. Tolera eum si repuerascit, noli
eum contemnere, quòd per ætatem sis
uegetior.*

*Beneficiorum quæ patri impendis
apud Deum non est obliuio, & benefi-
cia uicissim accipies, etiamsi peccator
sis. Tempore tentationis tuæ memoria
erit tui, & peccata tua abluentur, ut gla-
cies in Sole liquefcit.*

*Qui deserit patrem suum, pudefciet,
& qui contristat matrem, maledictus
est coram Domino.*

*Fili mi, demissum te gere, accom-
moda te humilibus. Nam melius hoc
est quā omnia, quæ mundus confes-
ctatur. Quò maior es, eò gere te demis-
sius,*

trīs
trīs,
rem
ero
des
ne
diu
hōli
n sis
ndis
efis
tor
ria
glā
iet,
rus
oms
noc
ses
mīs
us,

sius, tunc Dominus fauebit tibi, Nam Dominus est Altissimus, & tamen magna per humiles & afflictos operatur.

Ne ambias subinde conditionem splendidiorē, & ne cogitaueris ultra uires tuas. Quod Deus tibi iniunxit, huic sedulo incumbere, Non enim proderit tibi, si ad ea anhelas, quæ Deus non iniunxit. Quod tuæ uocationis non est, ne captes curiosus. Nam si attentas, iam plus tibi iniunctum est, quàm exequi possis. Nimium enim fidere & sumere sibi, decepit multos, & eiusmodi temeritas non paucos euertit, Nam qui amat periculum, peribit in illo, & temerè agentes tandem successus destituit. Homo temere agens, ipse sibi plurimum consciscit mali, & nunc hoc nunc illud damnum dat. Superbia & arrogancia nunquam quicquam boni peperit, neq; aliud ex ea, quam omnia pessima sequi solent.

Superbia & arrogancia.

CAPVT IIII.

C

Homo

Homo prudens libenter discit uer-
bum Dei, & qui amat sapiētiam,
diligens auditor est. Non aliter
atq; aqua ignem extinguit: Ita eleemo-
syna extinguit peccatū, & summus re-
munerator postea suo tempore memor
erit, & in rebus aduersis sustentabit be-
neficium.

Fili, noli deserere in necessitate pau-
perem, neq; durus sis erga egenum. Ne
auerferis esurientem, neq; contrista in-
opem in egestate sua. Contristato &
mœsto animo ne auge mœrorem, neq;
inunus tuum subtrahe à paupere. Peti-
tionem afflictī ne reiicias, & faciem tu-
am ne auerte à paupere. Ne auerte oculos
tuos ab inopi, ne cōqueratur de te.
Qui fecit illum, audit orationem eius,
quando sic conturbatus in corde de te
conqueritur.

Ne sis contentiosus in iudicio, & iu-
dicem tracta reuerenter. Patienter audi
pauperem, sedatē & beneuolē respon-
de ei. Eripe eum, cui uis infertur, ab eo,
qui

qui afficit eum iniuria. Infracto animo
esto in iudicio laturus sententiam. Erga
orphanos gere te tanquam patrem, &
erga matrem eorum tanquam patrem
familias. Sic filius tenellus eris altissimi
uicissim, & dulcius te complectetur
quam mater tua.

Sapientia euehit & exaltat filios suos,
& suscipit quærentes ipsam, Qui diligit
eam, diligit uitam, & qui accurate
inquisierit eam, ingenti læticia perfruetur.
Qui tenaciter adheret ei, plurimum
honoris consequetur, & quicquid inceperit,
hoc fortunabit Dominus.

Qui honorem habet uerbo Dei, hic
summum cultum præstat Deo, & qui
diliget illud, hunc & certò diligit Deus.

Qui obsequitur sapientiæ, hic docere
potest illos, & qui adhæret ei, in tuto
habitabit. Homo sincerus nanciscetur
eam, & posterius eius agent foeliciter.

Quamuis autem ipsa initio aliter se
gerit erga eum, conijcitque in angustiam
& mœsticiam, probans eum ferula sua,

C 2

tentans

☞
(Caue)
Defende =
re debent
pij quod
iustum est,
neq; time
re pericu=
la.

tentans sub disciplina sua, donec inue-
niet illi in uia recta, latificans eum, secre-
tum suum reuelabit ei. Sin autem hypo-
critam inuenerit, deseret eum, ut ruat &
intereat.

☞
ueritati)
Hoc faci
unt illi
qui in er=
roribus
deprehēsi
aut cōui=
eti nolunt
cedere,
sed cōtu=
maciter
pergunt.

Fili mi, obserua tempus ☞ caue tibi à
caulis iniquis. Ne pudeat te pro anima
tua quod iustum est fateri, Nam & pu-
dendo peccari potest, & pudendo gra-
tiam & honorem consequi potes. Ne
respicias personam in damnum tuum,
neq; terreat te quisquam in perditio-
nem tuam.

Sed intrepidè testare quod iustum
est, cum agitur de adiuuando proximo
tuo. Nam per eiusmodi confessionem
patefit ius & ueritas.

Ne reclames ☞ ueritati, sed perfer
pudorem, si quo in negotio aberrares.
Non pudeat te confiteri, ubi titubaris,
& contra aduersum flumen ne contem-
de.

Stultus
Stulto. i.
impius im-
pio inser-
uit.

Patrocinari stulto in causa sua noli,
&

& potentiam ipsius ne respexeris. Veritatem propugna etiam cum periculo uitæ, & Dominus Deus dimicabit pro te.

Ne sis quemadmodum hi, qui uerbis prolixè pollicentur, & postea factis nihil præstant.

Ne sis sicut Leo in domo tua, neque tyrannicè tracta familiam tuam.

Non sit manus tua aperta ad accipiendum, clausa uero ad donandum.

CAP. V.

Noli confidere in opibus tuis, & ne cogita, sat habeo pro me, constabiliui res meas. Nō geras quicquam secundum libidinem tuam, etiā si possis. Non indulgeas cupiditati tuæ. Ne cogitaueris: Quis potest me prohibere? Dominus enim uindex ille supremus ulciscetur. Vide ne cogites, tamen antea quoque peccaui, Nam Dominus quidem patiens est, impunem tamen te non dimittet. Non sis adeo securus, etiam si ad peccata aliquandiu Deus con-

C 3

niueat,

(uerbis

pollicen =
tur) Ini =
tio magni =
ficè polli =
centur,
quasi ius
et iusticiā
defensuri
etc. tandē
sunt uer =
ba &c.

✿

Taxat
sordidos
et parcos
patresfa =
miliās, qui
onerāt fa =
miliam, et
restricti
sūt ad dā =
dum &c.

niueat, ut porro pergas peccare. Noli cogitare, Deus ualde est misericors, non sumet pœnas quantumcunq̃ peccem, Breui potest iam inardescere ira, quàm est misericors, & aduersus impios ingens omnino & infinita est ira eius.

Ne differas conuerti ad Dominum, neq̃ hoc extrahas de die in diem, Ira enim illius subito ingruit, ulciscetur id, & perdet te.

Ne confidas in opibus male partis, Neq̃ enim profunt quicquam in hora tentationum.

Ne agiteris à quouis uento, neq̃ quamuis semitam sequaris, quemadmodum animi parum constantes faciunt, Sed his constans in uerbo tuo, & sanam doctrinam retine. Sis paratus ad audiendum, & responde quod rectum est, neq̃ præcipitanter agas quicquam. Si intelligis satis causam, edoceto proximum tuum, Sin minus, occlude os tuum. Loqui enim adfert honorem, loqui item adfert ignominiam, Et hominem

nem

nem saepe sui ipsius lingua euertit.

Ne sis susurro, neque cuiquam detrahas lingua tua. Turpissima quidem res est, esse furem, ac longe foedius est, esse detractorem. Ne paruifacias, seu exiguum sit siue magnum, in quo obtrectas. Non commoueat te quicquam, ut erga amicum mutes uoluntate, Nam eiusmodi obtrectatores tandem putefiunt.

CAPVT VI.

NE uidearis tibi ipsi nimis sapiens, ut quosuis facile culpes, ne folia tua marcescant, & fructus tui decendant, ne quando & tu sis instar arboris exarescentis. Nam eiusmodi homo uirulentus nocet sibi ipsi, & coram inimicis suis erit ludibrio. Econtra, qui omnia in bonam partem interpretantur, conciliant sibi amicos multos, Et qui in negocijs æquos se præbent, erga se quoque alios uicissim æquos inuenient.

Erga omnes sis comis & beneuolus, inter mille autem uix uni fidas. Ne

C 4

cui

cui amico confidas, nisi tibi in necessitate exploratus sit, Multi enim sunt amici, sua commoda uenantes, uerum in necessitate non perdurant. Et plerique amici sunt, qui leui momento inimici fiunt, tum sic acerbi, ut, si uel parricidium de te nossent, proferrent foras, Plerique etiam sunt amici mensæ, ac ne hi quidem in necessitate perdurant. Tantisper, dum res tibi sunt secundæ, adiunctus tibi manet, & domesticè tibi conuersatur, ac si ipse sit paterfamilias, Verum, fortuna inclinata, contra te agit, neque inueniri se patitur.

Segrega te ab inimicis tuis, at nihilo secius ab inimicis etiam caue. Firmus amicus, fortis est munitio, hunc qui habet, thesaurum magnum possidet. Sincerus amicus, auro & opibus omnibus preciosior est. Amicus fidus solatio est in omni uita. Qui Deum timet, eiusmodi amicum nanciscitur. Nam timenti Deum, cultura amicorum cedit foeliciter, & sicuti ipse fuerit, ita & amicus eius erit.

Fili

Fili mi, sapientiæ te educãdum præ-
beas inde à teneris, & in uirum sapiens-
tem euades. Geras te erga eam, non ali-
ter atq; colens agrum & seminans, &
expectato fructus uberrimos. Ad bre-
ue tempus propter eam ferto labores
& ærumnas, & ne dubita, cito fructus
eius particeps eris. Subamara qui-
dem est illa hominibus inexercitatis, &
homo contemptor ac impatiens non
manebit apud illam, Est enim illi sicut
lapis Lydius, aut sicut fornax aurum
probans, cito resilit ab ea. Gloriantur
quidem isti multum de sapientia, & ta-
men omnis sapientiæ rudes sunt.

Fili mi, audi doctrinam meam, noli
aspernari consilium meum, præbe pes-
des tuos compedibus illius, & ceruis-
cem tuam iugo eius. Submitte hume-
ros tuos ad ferendam illam, & ne oblu-
cteris uinculis illius. Amplectere illam
toto corde, ex totis uiribus tuis perdu-
ra in uis eius. Si inuestigaris eam, &
quæsieris illam, inuenies eam, Vbi nas-

C 5

ctus

ctus eam fueris, ne utiquam dimitte illam. Nam in ipsa tandem consolationem habebis, & tristitia tua uertetur in gaudium. Compedes illius erunt tibi protectio fortis, & catena eius uestitus splendidus. Corona aurea est illi, & purpura regia in capite eius. Hunc ornatum indues, & hac excellenti corona ornaberis.

Fili mi, si obsequi uoles, sapiens eris, si animum adieceris, prudens euades. Si aurem præbueris huic, sapientiam comparabis. Libenter conuersare senioribus, & ubi uirum sapientem uideris, huic te adiunge.

Audi libenter uerbum Dei, & attentus ausculta electis dictis sapientiæ. Vbi uideris uirum prudentem, capta consuetudinem illius, & subinde frequenta limen eius. Meditare semper mandatū Dei, & indefinenter rumina uerbum illius. Hic reddet cor tuum perfectum, & dabit tibi sapientiam, iuxta optata tua.

Cap.

CAP. VII.

NOli operari malum, ne malū acci-
dat tibi. Caue à malo, ne obrua-
at te calamitas. Ne seras in agro
iniquitatis, ne metas septuplum.

Noli te obtrudere ad munera publi-
ca coram Deo, neq; ambito, ut potens
sis apud Regem, existimes ibi te sa-
tis idoneum esse coram Deo. Neq; pu-
tes te satis prudentem esse, ut inseruias
Regi. Noli cupide ambire Magistrat-
tum, Nam tuis consilijs & uiribus non
omnia iniusta corriges, posses & tu for-
san metuere à potentiore, & per dede-
cus discedere à iure.

Non moueto seditionem in ciuita-
te, nec adhæreas uulgo, ne plectaris dus-
pliciter. Neq; enim quicquam eiusmodi
impune abit. Ne cogites, Deus pro
hoc mea magna sacrificia acceptabit, &
cum coram altissimo hostiam obtulero,
placabitur.

Cum oraueris, noli hæsitare, Non
sis segnis ad dandam eleemosynam.

Noli

Noli deridere tristem & afflictum.
Nam est, qui deprimere potest & eue-
here.

Ne mendacia fingas aduersus fra-
trem aut amicum tuum, Non assuefas
cias te ad mendacium, nam hac praua
consuetudine nihil est nocentius.

Ne sis loquax apud seniores, & cum
oras, tempera à multiloquio.

Non moleste feras difficultates, quæ
in agricultura incidunt, aut quærendo
uictu, Nam Deus hoc ita creauit.

Noli te sic consolari, quod ingens sit
multitudo tecum similiter peccantium,
sed cogita non longe abesse pœnam.
Resipisce ergo ex animo, Nam ignis æ-
ternus, & uermis qui non moritur, ul-
tio tandem impendet super impios.

Noli relinquere amicum tuum
propter opes, neq; fidum fratrem tu-
um propter optimum aurum.

Noli repudiare uxorem prudens-
tem & pudicam, preciosior est enim
quouis auro.

Seruum

Seruum fidelem, & operarium dili-
gentem, noli tractare crudeliter. Ser-
uum bonum dilige, & non obsta quo-
minus liber fiat.

Si sunt tibi pecora, cura illa, si com-
modum tibi afferunt, serua ea.

Si habes liberos, educato eos, & fle-
cte ceruicem eorum à teneris.

Si filias habes, custodi corpora ea-
rum, neq; petulantiam in eis feras.

Elocato filiam tuam, & opus fecisti
excellens, dato eam uiro prudenti.

Si uxorem habes tibi charam, quam
diligis, non patiaris tibi persuaderi, ut
repudies eam, neq; credas maleuolæ,
neq; fido linguæ obtrectatrici.

Honora patrem ex animo, neq; obli-
uiscaris quanti tu constiteris matri tuæ.
Memento quòd ex illis prognatus es.
Et quid tu rependere potes pro his in-
gentibus beneficijs?

Time Dominum ex toto corde, &
Sacerdotes eius omni honore uenera-
re religiose.

Illum

illum qui te creauit, dilige ex totis uiribus, & ministros eius non deseras.

In summa, Time Dominum, honora Sacerdotes, da illis partem eorum, ut in Lege præceptum est tibi de primitiis, sacrificiis pro peccato, libaminibus, & omnibus quæ sanctificantur in oblationem, & omne genus primitiarum.

mortuis)
Scilicet
ad inuol-
uendos e-
os, & se-
pehendos
honestè,
in hono-
rem resur-
rectionis.

Porrigere pauperi manum tuam, ut opulentam benedictionem uicissim nasciscaris, & tuis beneficiis concilies tibi omnes homines uiuentes, adeoque & mortuis non desis officio tuo.

Plorantes sine solatio non relinque, Fletu autem cum flentibus.

Non graueris uisitare ægrotos, nam propter illos à Domino diligeris.

Quicquid agis, exitum rei perpende, & nunquam operaberis malum.

C A P. VIII.

NOli contendere litibus cum potentiori, ne incidas in manus illius. Non contendas cum opulentiori, ne præponderent tibi opes eius.

Multi

Multi corrumpuntur pecunia, & saepe
mouet hæc etiam corda Regum. Ne
accende rixando hominem uerbosum,
neq; quasi ligna comportans alas flamma
m eius. Noli iocis ludere cum ingen
ijs agrestibus & natura horridis, ne
contumelia afficiant familiam tuam.

Noli exprobrare peccata illi, qui res
sispicit, cogita & nos omnes obnoxios
esse peccato.

Noli contemptui habere senes, nam
& tu optas senescere.

Noli lætari si moritur inimicus tu
us, memento & nos morituros esse.

Noli contemnere sermones sapien
tum, sed dictis eorum obtempera.
Nam ab ipsis discere potes, quomodo
te gerere debeas coram magnis uiris, &
hominibus præcellentibus.

Ne existimes te prudentiorem esse
senioribus, nam & ipsi à patribus suis
didicerant, & ab ipsis discere potes,
quomodo respondendum sit suo loco
& tempore.

Ne

Ne insuffla in ignem impij, ne & tu
comburaris. Noli irritare calumniato-
rem, ne inuertat tibi uerba tua.

Noli illi mutuum dare qui te est po-
tentior. Si aut mutuas, amissum putato.

Noli fideiubere ultra uires tuas, si
autem fideiusseris, cogita tibi hoc solu-
uendum esse.

Noli litigare cum Magistratu, nam
saepe ad libitum eius fertur sententia.

Noli conuersari plus satis audaci-
bus, ne praecipiteris in periculum, Pa-
trant enim quod uolunt, tuq; postea
propter stulticiam illorum plecteris.

Noli rixari cum iracundo, neq; so-
lus in itinere adiungas te illi. Nam san-
guinem effundere, non huius facit, &
si nemo succurrat, occidet te.

(Stultis)
Id est, le-
uibus, qui
nihil ad-
modum cu-
rant.

Cum stultis non inuito consilium, neq;
enim ulla re serio afficiuntur. Coram
ignoto & extraneo ne facias quod ces-
landum putes, Nam quis scit, quid hinc
exoriri posset? Ne aperias cor tuum
cuius, ne gratiam malam auferas.

Cap.

CAPVT IX.

NE zelotypus sis super uxore pu-
 dica tua, nam nimia zelotypia ni-
 hil adfert boni. Ne imperium fe-
 ras muliebri, ne prorsus dominetur
 tibi. Fuge amicas, ne incidas in laqueos
 earum, ne assuefacias te ad Pfalltriam, ne
 capiat te illecebris suis. Noli respicere
 ad puellas, ne accendaris erga eas. Vide
 ne adhæreas scortis, & iacturam facul-
 tatum tuarum facias. Non iacta ceruicem
 huc illuc respiciens, nec per omnes
 angulos discurre.

Auerte faciem tuam à pulchris fœ-
 minis, neq; forma te alienarum moue-
 at, Formosæ enim mulieres deceperunt
 multos, & malæ cupiditates hinc inar-
 descunt quasi ignis. Non absideas mu-
 lieri alienæ, non amplectaris eam, neq;
 conuueris cum ea, ne cor tuum adhæ-
 rescat illi, tuusq; animus captiuetur,

Noli relinquere amicum ueterem,
 neq; enim nosti an tanti ille nouus fut-
 turus sit. Nouus amicus est sicut mur-

D stum

& tu
 ato
 po
 ato.
 si
 sol
 nam
 a.
 aci
 Pa
 stea
 s.
 so
 san
 &
 neq;
 ram
 ces
 hinc
 rum
 Cap.

stum nouum, uide an ætatem ferat, &
erit dulcis tibi.

Non te moueat, si impiũ uideas
florere honoribus, Nam ignoras euen-
tum fortunæ illius. Noli approbare
cepta impiorum, Nam non resipiscunt,
donec ad inferos descendant. Nimia
familiaritate ne conuersare ijs, qui po-
testatem habent uitæ & necis, ne inci-
das in periculum mortis. Si autem co-
geris conuersari potentibus, uide ne
alicubi impingas, & subeas uitæ discris-
men cum minime cogitas, Scias te inter
medios laqueos ingredi, & ambulare,
quasi in summis fastigijs turrium.

Explora accurate proximum tuum.
Consilio indigens, utere opera sapien-
tum, & cum prudentibus habeto collo-
quium, omniaq; negocia tua exige ad
uerbum Dei. Adiunge te bonis homi-
nibus, & lætare cum eis, hoc ipsum ta-
men in timore Dei.

CAPVT X.

Opus

Opus ipsum celebrat artificem, &
Principem prudentem res gestæ
illius. In publicis consilijs nihil no-
centius homine uerboso, Et qui præ-
ceps ad loquendum est, pudefiet. Sapi-
ens Princeps grauitè se gerit, & ubi
prudens Magistratus est, ibi omnia suo
ordine procedunt. Sicut est Princeps,
ita & præfecti, Sicut est Senatus, ita &
ciues. Rex turbulentus perdit Rem-
publicam, cum autem potentes sapi-
unt, florent urbes.

Gubernatio rerumpub. est in manu
Dei, ille nonnunquam dat bonos ma-
gistratus. In manu Dei est, ut magistra-
tibus & potentibus aliquid succedat
foeliciter, ille enim dat consiliarios dig-
nos, & Scribam dignum laude.

Ne omnia ad uiuum reseces in pu-
niendis delictis, Nec priuatis affectibus
indulge, cum debes exercere iudicium.
Deus enim & homines oderunt super-
bos, nam contra utrosq; peccant.

Propter tyrannidem, iniuriam &

D 2 aua

De republica

auaritiam, transferuntur regna, ab uno populo in alium.

*De homine:
Et quid sit ho-
mo.*

Ut quid gloriatur terra & cinis? cum homo nihil aliud sit, quam sordidum lutum etiam cum uiuit, & ut maxime medici omnem artem faciendo consumant, tandem uiuis hic rerum finis est. Hodie in regno, cras in sepulchro, Hodie Rex est, cras cadauer. Mortuum autem hominem serpentes & uermes consumunt.

Superbia.

Hic fons omnis superbiae est, quando homo à Deo deficit, & cor suum à Creatore suo auertit, & sic superbit, ut uarie peccet. Qui huic luto immergitur, abominationes multas parit.

Ideo Deus omnibus temporibus superbos pudefecit, & tandem horribiliter euertit. Deus potentes Principes decussit de sede, & exaltauit abiectos. Deus superbas gentes eradicauit, & loco ipsarum reposuit humiles & afflictos. Deus terras gentium magnarum uastauit & deleuit funditus, Passus est

ea

o
o
is
as
o
ia
ls
r.
es
is
à
it
is
is
es
s.
o
is
m
st
as

eas exarescere, vastari, nomenq; earum
extingui super terram.

Quod homo superbus est & crudelis, non est creatum à Deo, Sed qui Deum timet, ille glorificabitur, qui autem uiolat præcepta Dei, is confundetur.

Qui timent Deum, honorant Principem, atq; ideo custodit eos.

Necq; diues, necq; pauper, necq; magnus, necq; paruus, in alia re gloriatur, quàm quod timent Deum.

Plane flagitiosum est, contemnere pium & prudentem pauperem, & diuitem impium honorare.

Magni sunt, magnosq; in honore sunt Principes, magnates & potentes, tam magni autem non sunt, quàm ille, qui timet Dominum.

Seruo sapienti obsequitur Dominus, & prudens Dominus non ideò murmurat.

Gerens Magistratū, nō pertinaciter tui capitis cogitata propugnato, Noli superbire tunc, cum homines indigent opera tua.

D 3

Melius

Melius est ut quis suæ seruiat uoca-
tioni, & benedicatur à Deo, quàm ut
multis se implicans, ad mendicitatem
redigatur.

Fili, in rebus aduersis ingenti sis anis-
mo, atq; uocationi huic firmus inhære,
ad quam Deus te uocauit. Nam eum,
qui de uocatione sua dubitat, quis ser-
uabit? Et quomodo ille honorem su-
um tuebitur, qui ipse de uocatione in-
certus est?

*Pauperes sunt in
honore pp prudentiam
Diuites uero pp
opes.*

Pleriq; pauperes in honore sunt,
propter ingenium & prudentiam, di-
uites uero propter opes. Si autem sa-
pientia laudatur in paupere, quantò
commendatior erit in diuite? Et quod
diuitem deformat, multò magis defor-
mat pauperem.

Sapientia pauperis euehit eum, pos-
nitq; ad latus Principum.

Noli magnificare quenquam pro-
pter magnum splendorem, aut speciem
externam, neq; contempnas ullum pro-
pter speciem contemptibilem, Nam
ualde

ualde exigua uolucris est apis, & tamē
mel producit succum dulcissimum.

Noli superbire in splendore uesti- *De superbia.*
um, neq; fastu turgescere in die gloriæ
tuæ. Nam mirabilis est Deus in operi- *nemo sit qm̄ fac*
bus suis, neq; ullus mortalium scit, quid *uirtus sit deus.*
facturus sit.

Multi regum & tyrannorum coacti
sunt sedere in puluere, & diadema res-
pente impositum est illis, de quibus
non cogitabatur. Multi magni domini
subito euersi sunt, & multi potentissimi
in manus aliorum uenerunt.

Noli condemnare ullum causa non
cognita, cognosce primum, deinde de
pœna statue.

Noli ferre sententiam re nō audita,
dicant primum causam, qui audiuntur.

Ne te admisceas negocijs alienis, neq;
absideas iniustā ferentibus sententiā.

CAP. XI.

Flli mi, non immisceas te uarijs ne-
gocijs, Nam uarijs te immiscens
non auferes lucrum. Vt maxime

E 4

ualde

ualde coneris, tamen nihil efficies, & ut
maxime nunc hic nunc illic sarcias, ta-
men non eluctaberis.

Pleriq; contendunt & anhelant, ut
ditescere possint, & tamen anhelando
seipfos impediunt.

Pleriq; nihil contendunt ditescere,
cum sint egeni, tenues & contempti,
hos sæpe respicit clementer Deus, libe-
ratq; ex inopia, magnificèq; eos euehit,
ut multi mirentur.

Omnia enim sunt ex Deo, secundæ
simul res & aduersæ, mors & uita, pau-
pertas & diuitiæ.

Nam bonis & pijs dat Deus opes
duraturas, & donata à Deo, habent be-
nedictionem perpetuam.

Inuenias hominem, qui multa cor-
radit & comparcit, atq; ita ditescit, cogi-
tatq; iam probe constabiliui res me-
as, nunc comedam & bibam, fruárq;
partis opibus, neq; scit horulam illam
tam prope adesse, qua moriatur, & om-
nia relinquat alijs.

Adhære

ut
ta
ut
do
re,
ti,
es
it,
la
us
es
es
ra
o
es
p
m
a
e

Adhære uerbo Dei, & exerce te ad pietatem, Perseuerans incumbe uocationi tuæ. Nihil moueat te, quòd impij tantum opibus cumulandis student. Tu confide Deo, permane in uocatione tua, Facilimum enim est Domino ditare pauperem.

Deus benedicit facultatibus pijs, & quando horam dat ipse, crescunt cito. Noli dicere, Quid prodest mihi pietas, quid interim habeo? E contra, noli dicere, Satis opibus munitus sum, extra aleam sum periculi.

Rebus secundis memor esto, res aduersas incidere posse, & tempore afflictionis memineris, te rursus erigi posse, Facile enim potest reddere Dominus pijs iuxta ac impijs in morte ut promeriti sunt. Vna hora calamitatis facit, ut omnis gaudijs obliuiscaris, Et in hora mortis experitur homo quomodo uixerit. Ante mortem ergò ne de ullo pronuncies, nam cuiusmodi homo fuerit, sæpe patet in posteris.

D 5

Cap.

CAP. XII.

Non hospicio quēuis excipias in
domo tua, Nam mundus plenus
est perfidia & dolo. Cor dolosum
simile est auiculæ aucupis propositæ
uolucris ad insidias, & totum attentum
est ut te capiat, Nam quod boni
uidet, interpretatur in pessimam par-
tem, & omnia optima sceleratè depra-
uat. Exigua scintilla sæpe erumpit in
maximum incendium, & impius non
desinit, donec effundat sanguinem. Ca-
ue ab eiusmodi nebulonibus, nihil
boni in animo habent, ne contumelia
afficiant te perpetua. Si susceperis ex-
traneum, turbabit quietem tuam, & ex
tua possessione eijciet te.

Si uis præstare officium, uide cui
præstes, ut gratiæ tibi agantur. Benefa-
cito bonis ac pijs, & opulenter tibi res-
tribuetur, si non ab ipsis, certe à Domi-
no. Verum perfidi, qui pro beneficio
ingrati sunt, horribiliter euertentur.

Timenti Deum, donato, nec miseres-
cat

cat te impij. Beneficus sis erga afflic-
ctos, nihil autem dabis impio. Subtra-
he panem tuum ab eo, nec dato ei quic-
quam, ne ex hoc corroboratus, pedi-
bus conculcet te, Alioqui duplo plus
maliciae senties ex eo, quam tu benefi-
cij in ipsum impenderis, Nam Altissi-
mus odit eiusmodi malos, & impios
certo punit.

Rebus secundis non satis explorare
potes amicum, Rebus autem afflictis,
non facile latet inimicus, Nam rebus
secundis invidet inimicus, Rebus au-
tem aduersis, etiam amici recedunt.

Qui semel tibi inimicus fuit, ei ne
confidas unquam, quemadmodum enim
ferrum subinde rubiginem rursus con-
trahit: ita facile relabitur ad ingenium
dolosus, Et etiamsi flexo poplite ado-
ret te, tamen te reprime, & caue ab eo.
Nam etiamsi defrices, & perpolias ut
speculum, tamen rubiginosus mane-
bit. Ne adiunge eum tibi familiariter,
ne te excutiat, & tuo loco sese statuat.

Ne

Ne colloces eum apud te, ne excludat
te sella tua, & sero tu cogites de uerbis
meis, tunc, cum penitebit te,

Quemadmodum neminem misera
rescit incantatoris, si mordeatur à colu-
bro, neq; temere tractantis beluas, si dis-
laceretur ab illis: Ita & accidit his, qui
adhærent impijs, & admiscunt se peccatis
eorum. Nā impius quidem aliquan-
diu manet, uerum si impegeris, & ceci-
deris, deserit te.

Inimicus uerbis quidem utitur mola-
libus, & dolens uicem tuam, simulat
candorem & amicitiam, adeoq; collas-
chrymatur, In corde autē cogitat, quos-
modo te præcipitet in foueam, & si oc-
casio datur, non potest exaturari san-
guine tuo. Et sæpe inter nocituros tibi
accurrit primus, & tamen uenit, quasi
laturus opem, atq; ita clanculum euer-
tit te, & nunc (ne dubita) mouebit ca-
put suum, in sinu gaudebit, & uultu
ad sannas composito ridebit te.

CAP. XIII.

Qui

Qui picem tangit, inquinabitur
ab ea. Qui superbis conuersa-
tur, superbiam discit.

Noli plus satis familiaris esse poten-
tibus & diuitibus, alioqui te non me-
diocri pondere onerabis, Quid enim
uas fictile ollæ conuersatur æreæ, cui
leuiter illisum, illico frangitur?

Diues iniuriam facit panperi, & ad-
huc insolenter insultat. Pauper uero co-
gitur ferre, & insuper agere gratias, In-
terim dum cōmodum ex te habet, uti-
tur te, at cum tu decrescis conspuat te.
Interim dum aliquid habes, tecum cō-
uiuatur, neq; moratur quicquam, si tu
exauriaris & pereas. Cū indiget ope-
ra tua, pulchrè lactat te, blanduleq; arri-
det tibi, & nihil non promittens uerbis
demulcet mollissimis, si qua, inquit, re
indiges? Deinde forsan bis aut ter te
insidiosè pertrahit ad conuiuium, do-
nec totum exhauserit, tandem ridet te.
Et ut maxime in necessitate luctantem
uideat, tamen missum te facit, & caput
suum

suum mouet super te. Vide ergo ne
simplicitas tua fallat te, & plectaris in
fortunio.

Si quis potens te ad familiaritatem
suam inuitat, quasi fugitans accipe eam
conditionem, & eò magis te pertrahet.
Noli te ingerere, ne apud eum reijciaris
turpiter, neq; prorsus recusato, ut ali-
quis usus sit tui. Noli detrectare, si quid
demandat tibi, Verum in familiaritate
potentis noli ponere spem tuam. Nam
ita exploraturus suis blandis gestibus
pertentat te, ubi mutarit uoluntatem
erga te, desinit à uerbis illis mellitis, &
intentans carceres ac uincula, iam nihil
iocatur, proinde caue, & consule tibi,
non es extra periculum.

Inter bestias etiam similis coniungit
se simili, sic & inter homines similis cõ-
uersetur simili. Amicitia impij cum pio
perinde est, atq; si lupo ouem sibi ad-
iungat. Coniunctio pauperis & diuitis
perinde est, atq; si hyena canibus copule-
tur. Sicut Leo deuorat bestias in sylua:

Ita

Ita diuitem præda sunt pauperes. Sicut
omnis superbus nihili pendit ea, quæ
exigua sunt; Sic diuites aspernantur
pauperes.

Cum diuitis fortunæ labascunt, sus-
tentant eum amici eius, Quando autē
res pauperis nutant, euertunt eum etiā
amici eius. Cum in scelere deprehē-
ditur diues, multi eleuant culpam facti
eius, & uerba etiam quibus palam impe-
git, excusantur, Cum autem deprehens-
ditur peccasse pauper, tunc admissum
exaggeratur, & ut maximè prudenter
loquatur, nemo admodum attendit.
Quando diues loquitur, auditur magis
no silentio, & uerba eius in cœlum tol-
luntur, Quando autem loquitur pau-
per, fastidiose dicunt, quisnam ille est?
& si leuiter impingit, plectitur.

Diuitiæ quidem bonæ sunt, si sine
peccato utaris, Inopia autem impij ma-
gistra est ad multas blasphemias.

Hoc quod in animo q̄s habet, frons
& oculi produnt, siue bonum siue ma-
lum

lum sit. Qui aliquid boni cogitat, uultus
est erecto & hilari, Qui autem clancu-
lum & callide dolos architectatur, ani-
mo quiescere non potest.

Beatus qui non dat consilium ma-
lum, quod ipsius mordeat cōscientiam.

~~Beatus quem non uexat animus
male sibi conscius, & qui conscientia
recte facti non excidit.~~

CAP. XIII.

Hominem sordidum non decent
diuitiæ, Et quid prodest pecunia
turpiter præparco & tenaci?

Qui congregat multum, nec utitur
parto, hic congregat alijs, & alijs dilapi-
dabunt. Qui tibi non benefacit, quo-
modo hic alijs benefaciet? quid hic
gaudij habet ex opibus suis?

Nihil est turpius homine sordido,
qui ne erga se ipsum quidem est benefi-
cus, & hanc ipsam pœnam dat suæ per-
uersitatis. Et si quid boni quasi impru-
denti exciderit, id ipsum tandem in-
dignans ducitur pœnitentia.

Hic

Hic homo uerè malus est, cui dolet,
si alijs benefiat, qui auertit faciem suam,
& nullius miseretur.

Homo *πλεονέκτης* & sua parte nunquam contentus est, per auaritiam ipse suam impedit benedictionem & ualitudinem.

Homo inuidus & parcus, etiam cum cibum sumentes uidet, ringitur, & dolet illi, cum cibare debet familiam.

Fili mi, tuis facultatibus ipse etiam frueri, & sacrificia Domino offerre, quæ debentur ei.

Cogita, quod mors non cessabit, & nosti cuiusmodi pactum cum morte habeamus.

Beneficus esto erga proximum tuum, antequam moriaris, & iuxta uires tuas subueni pauperi.

Ne obliuiscaris pauperum in die læticiæ, & tibi quoque continget gaudium, quod optas.

Nam & sudore tuo parta relinques alijs, & tuos labores hæredibus.

E Libens

Libenter alijs elargire, & ubertim
tibi retribuetur, sanctifica animam tuam,
nam cum mortuus fueris, usus opum
finem habet.

Omnis caro atteritur instar uestimenti,
sic stat foedus aeternum & antiquum,
Semel moriendum est.

Quemadmodum uirentia folia in
speciosa arbore, quaedam decidunt,
quaedam renascuntur: Ita conditio est
hominum, quidam moriuntur, quidam
uicissim nascuntur.

Omnia temporaria habent suum
finem, & qui in his uersantur, una cum
ipsis intereunt.

CAPVT XV.

BEATUS qui diligenter & sedulo tractat
uerbum Dei, docetque, atque interpretatur
illud. Beatus qui hoc meditatatur apud se
ex corde, totusque incumbit, ut penitus
intelligat, qui pergit subinde magis
inquirere sapientiam, tacitusque eius
uestigia insequi, quocumque ambulat,
Qui inquam sollicitus inspicit
per

sanctifi-
ca id est,
Sacerdo-
tibus sol-
ue debitas
hostias, se-
cundum
Legem.

per fenestras eius, & attentus aurem ad-
mouet hostio eius. Qui diuersari captat
in uicinia domus eius, suumq; taberna-
culum erigit ad parietem eius, hocq;
diuersorium magni facit. Qui liberos
quoq; suos adducit sub tectum illius, &
manet sub tugurio eius, Ibi tutus erit ab
æstu, & erit hoc illi excellens & magni-
ficum habitaculum. Hoc nemo facit,
præterquam is qui timet Dominum, Et
qui adhæret uerbo Dei, hic inuenit eam,
Et obuiam ueniet ei quasi mater filio,
amplectetur eum quasi formosa sponsa
dilectum, cibabit eum pane intellectus,
& aqua sapientiæ potabit eum. Per illam
sic corroborabitur, ut stet firmus, & hu-
ic sustentanti adhærebit, ut non pudefi-
at. Exaltabit eum sup proximos, & os
illi aperiet in Ecclesia, Coronabit eum
gaudio & læticia, & nomen æternum
dabit ei. Sed stulti non inueniunt eam,
& impij non possunt cernere eam. Lon-
ge enim abest à superbis, & hypocritæ
prorsus non nouerunt eam.

E 2

Impius

Impius nihil sani potest docere, non enim docet ex Deo, Nam ad ueram doctrinam requiritur sapientia seu cognitio Dei, & tunc Deus impertit gratiam.

Ne dicas, si falsa docui, tunc Deus fecit, Quod enim ipse odit, tu non debes facere. Ne dicas, si falsa docui, ipse me decepit, Neque enim Deus eget opera impij. Odit enim Deus omnem idolatriam, & qui ipsum timet, abhorret ab illa.

Deus ab initio creauit hominem, & electionem dedit illi, Si uis, serua mandata, & fac quod illi placet in uera fide, proposuit tibi ignem & aquam, utramcunq; uoles, attinge. Propositam habet homo mortem & uitam, utramcunq; uult, dabitur ei. Sapientia enim Dei est magna, Et ualde potens est ipse, & uidet omnia, & illius oculi respiciunt timentes eum, ipse nouit tum recte & pie facta, tum etiam hypocharisim, Neminem iubet esse impium, & nemini potestatem facit ad peccandum.

Capo

CAP. XVI.

Noli lætari, quòd multos liberos habes, si sint parum frugi, & ne superbias, te multos liberos habere, si non timeant Deum, ne glorieris in ipsis, neq; confide uiribus ipsorum, Nam melior est unus filius pius, quàm mille impij, & melius est sine liberis mori, quàm liberos habere impios.

Vnus homo pius, sæpe totam urbem & rempub. restituit: Econtra per impios, quantumuis multi sint, tamen evertitur & ruit. Multa eiusmodi uidi, per tempus uitæ meæ, & multò adhuc plura audiui.

Ignis deuorauit totam multitudinẽ impiorum, & ira exarsit aduersus incredulos. Non pepercit Gigantibus antiquis, qui una cum suo robore immani, euersi sunt. Nõ pepercit his apud quos Lot hospes fuit & peregrinus, sed damnauit eos propter superbiam, totamq; uastauit terram, nihil commiserans, eò quòd peccata exaggerauerāt. Ita quoq;

E 3

hausit

hausit & abstulit sexcentena millia, eò
quòd inobedientes fuerant. Quomodo
ergo unum inobedientem dimittet
impunitum? Valde quidem misericors
est, sed irasci etiam nouit, patitur
quidem se placari, sed punit etiam hor-
ribiliter. Quàm magna est misericordia
eius, tam magnum etiam est iudicium
& castigatio eius, & quemlibet iudicat,
ut est pro meritis.

Impius cum sua impietate non effu-
giet, & spes pñ non frustrabitur.

Benefacta inueniunt locum suũ, &
cuilibet, repondetur ut est pro meritis.

Noli dicere, Dominus me non respicit,
quis in cœlo de me sollicitus sit? In
tam ingenti multitudine Dominus de
me non cogitat, Quid ego unus sum
præ tam spaciõso & magno mundo?

Nam ecce, hoc tam late & undiquaq;
patens cœlum, mare, terra, montes &
ualles concussa contremiscunt, quoties
ipse uisitat. Non ergo introspiceret cor
tuum? Sed quid ipse facturus sit, hoc uis-
det

det nemo, & tempestatem quæ impens
det, nemo præuidet. Multa ipse facere
potest inopinata, & quis eloquetur aut
portabit, cum ipse horribiliter uisitatur.
Sed hæ minæ admodum remotæ sunt
ab hominum oculis, & eas cum homo
ferus & prophanus audit, nihilominus
pergit in stulticia & errore suo.

CAP. XVII.

Flli mi, audi me, disce sapientiam, &
serio attende ad uerba mea, Certa
& firma tradam tibi, & perspicue
docebo te.

Deus ab initio opera sua bene ordina
uit, & unicuique suum dedit officium, cōs
seruatque in hoc ordine de die in diem.
Indefinenter funguntur singula munere
suo, alterumque ab altero nō impeditur,
& æterno huic mandato parent omnia.

Præterea respexit etiã terram, eamque
repleuit opibus suis, terram etiam im
plet animalibus, quæ rursus subter ter
ram ueniunt.

Deus creauit hominem ex limo ter

E 4 ra,

rae, & rursus redigit eum in puluerem,
Præscripsit eis tempus uitæ, tum masculu-
lum tum foeminam condidit & ad ima-
ginem suam creauit eos. Dedit eis, ut
formidabiles essent omni carni, & ut
dominarentur super bestias & uolu-
cres. Dedit eis mentem & sermonem,
oculos, aures, intellectum & cogniti-
onem, ut discrimen scirent boni & mali.
Et præ omnibus animantibus respexit
eos, ostenditq; eis suam ingentem Ma-
iestatem, docuit eos, deditq; eis Legem
uitæ, Aeternum foedus faciens cum eis,
sua iudicia manifestauit eis, Oculis suis
uiderunt maiestatem eius, & auribus
suis uocem magnificam eius audiue-
runt, & dixit eis: Cauete ab omni iniqui-
tate, & iussit, ut quilibet diligat prox-
imum suum.

(Eis)
Cum po=
pulo Isra=
el in mon-
te Sinai.

Omnis conuersatio eorum est in cō-
spectu eius, nec abscondita illi.

Omnes terris alijs constituit Pot-
entatus & Principes, Sed in Israel ipse
met uoluit esse paterfamilias & Domi-
nus.

nus. Opera autem eorum omnia tam
aperta sunt coram eo, sicut sol, & oculi
eius assidue uident omnem conuersati
onem eorum. Omnis malicia eorum
coram illo non est abscondita, & omnia
peccata eorum coram illo sunt manifesta.

Benefacta hominis custodit, ut ana
nulum signatorium, & bona opera, ut
pupillam oculi, & tandem euigilabit,
& unicuique reddet super caput suum,
iuxta merita.

Eos autem qui resipiscunt, recipit in
gratiam, & defatigatos ipse recreat &
consolatur, ne desperent.

Conuertere ergo ad Dominum, &
desere uias peccati, Ora Dominum, &
desine à malo. Adhære Altissimo, & res
linque iniquitatem, toto corde odi ido
latriam. Quis enim Altissimum lauda
bit in inferno? Tantum qui uiuunt, lau
dare possunt, Mortui autem (ut qui
amplius non superstites sunt) laudare
nō possunt. Laudato ergo Dominum,
interim dum recte uales & uiuis.

D S

Cap.

CAP. XVIII.

Quanta amplitudo est bonitatis
& misericordiae Dei, & propitius
est eis, qui ad eum conuertuntur,
Quid tandem homo esse potest, cum
non sit immortalis? Quid est splendis
dus sole? & tamen interibit. Et quod
caro & sanguis cogitat, re uera malum
est. Videt quidem immensam altitudi-
nem caeli, sed omnes homines puluis
sunt & cinis.

Quicquid autem ille in aeternum ui-
uens facit, hoc perfectum est, & Domi-
nus solus iustus est, Nemo eloqui po-
test opera eius. Quis magna mirabilia
eius intelliget? Quis magnitudinem po-
tentiae eius metietur? Quis amplitudi-
nem misericordiae enumerabit aut ex-
pendet? Neque prohibere, neque arguere
quisquam potest eam, & grandia mira-
bilis eius nemo assequi potest.

Homo autem, quando summis ui-
ribus contendit, uix initium tenue ha-
bet operis, & cum putat se perfecisse,
abest

abest adhuc longissimè, Quid enim est
homo, aut quid efficere potest? Quid
adeò magni prodesse, aut nocendo ob
esse potest? Cum maxime longœuus
est, centum uiuit annis, Et sicut guttula
est ad immensas aquas maris, & sicut
exiguum granulum ad arenas in littore
maris; sic sunt anni hominis ad æterni
tatem.

Ideo tolerat eos Deus, & misericor
diam suam effundit super eos. Ipse uis
det & bene nouit omnes esse subiectos
morti Ideo bonitas eius opulentior est
super eos. Misericordia hominis tan
tum est erga proximum, Dei autem mi
sericordia effundit se in totum mun
dum, Ipse castigat & corripit, ipse do
cet, gubernat, fouet & pascit, sicut pas
tor greges suos, Miseretur omnium,
qui duci se patiuntur, & diligenter aus
diunt uerbum Dei.

Fili mi, cum elargiris aliquid, noli
munus deformare conuitio, & si cui
donas aliquid, noli eum perturbare
uerbis

uerbis asperis, Ros & aura refrigerant
in æstu: ita uerbum amicum sæpe meli-
us est ipso dono: Imò sæpe unum uer-
bum gratius est quàm ingens donum,
& homo humaniter beneficus, dat ut-
rumq; Stultus autem insulse & arro-
ganter exprobrat beneficium: Dono
autem frigido nihil est molestius.

Ipse discite primum, antequam doceas
alios. Cura teipsum primum, ante-
quàm sis medicus aliorum. Corripi-
te primum teipsum, antequam iudices alios,
Tunc inuenis gratiam, quando alij cas-
tigantur.

Noli differre pœnitentiam, donec
ægrotes, Sed resipisce cito, è medio cur-
su peccatorum, Ne procrastina hoc, ut
melior fias, Noli differre emendatio-
nem uitæ usq; ad mortem.

Si uis seruire Deo, facias ex animo, ne
tentent Deū. Cogita de ira, quæ impens-
dere possit sub finem, & de ultionis ho-
ra, cum è uita discedendum erit. Qui
enim satur est, cogitare debet, se rursus
esurire

esurire posse, Et diuiti cogitandum est,
se depauperari posse, Nam & ante ues-
peram res aliter cadere possunt, quàm
mane fuerint, & hoc totum saepe repens
te fit coram Deo.

Homo sapiens in his omnibus solli-
citus est, & in cursu peccatorum retra-
hit se. Qui intelligens est, hic eiuscemo-
di sapientiam amplectitur, & qui conse-
quitur eam, laudat eam. Qui hanc do-
ctrinam probe perdidicit, is sapienrer
se gerere potest, & differere de ea, ad
erudiendos alios.

CAP. XIX,

Noli indulgere cupiditatibus tuis
malis, sed defrauda genium, Nam
si induleris cupiditatibus tuis
malis, ipse facies te ludibrium inimicis
tuis.

Caue A sotiam, & ne assuefacias te
ad helluationes, ne incidas in mendicia-
tatis periculum, cum destituat te crus-
mena, & cogeris à fœneratoribus acci-
pere.

Operaris

Operarius propensus ad pocula, nō
ditabitur, Et qui non etiam minuta cō-
parcit, decrescit de die in diem.

Vinum & mulieres dementant sa-
pientes, & qui adhærent scortis, effe-
rantur, & obbrutescunt, merces eorum
tineæ & uermes, & axarescunt alijs
in exemplum notabile.

(uermes)
id est, mor-
bus Galli-
cus, pedi-
culi, & re-
liquæ sor-
des mendi-
catis.

Leuitas est, nimium esse credulum,
& qui patitur se falli, sibi ipsi infert dam-
num.

Qui lætatur se posse belle scurrari,
contemnetur, Qui autem eiusmodi
spermologos odit, cauebit à damno.

Si quid de proximo audis mali, noli
prodere, Nihil tibi nocebit, si taceas,
neq; amico dicas. Noli proferre, si illæsa
conscientia tacere potes, Nam homines
quidem audiunt & attendunt, sed ni-
hilominus oderunt te.

Si quid audisti, hoc abditum sit &
tecum sepeliatur, & habebis conscientis-
am quietam, neq; enim ideo uenter tibi
disrumperetur.

Stultus

Stultus autem erumpit, non aliter
atq; maturus foetus. Cum uerbum ali-
quod est in corde stulti, perinde est atq;
telum hærens in foemore.

Loquere primum proximo tuo, for-
san id mali non fecit, uel si fecit, ut de
cætero non faciat.

Conuenias ea causa proximum tu-
um, forsan id non est locutus, aut si id
est loquutus, ut de cætero non faciat.

Alloquaris primum amicum tuum,
sæpe mendaciter traducuntur homi-
nes, non ergo omnia credas quæ au-
dis. Sæpe excidit uerbum hominibus
nihil acerbe affectis, Et quis est, cui non
aliquando uerbum parum attento ex-
cidat?

Primum ergo alloquere amicum
tuum, antequam tumultueris apud
eum, & cogita de mandato Dei. Timor
Dei facit, ut prudenter te geras in om-
nibus factis, & præceptum Dei, ut sa-
pienter agas in omnibus negocijs.

Dolus & calliditas, non est sapien-
tia,

tia & impiorum technæ, non sunt prudentia, Sed omnia eiusmodi nihil sunt quàm malicia, Idolatria, mera fatuitas & insipientia.

Melior est mediocris prudentia, coniuncta cū timore Dei, quàm excellens sapientia, coniuncta cum prophanitate & contemptu Dei.

Pleriq; sunt ingeniosi, & tamen scelerati, noruntq; inuertere & miscere negotia ut uolunt, Hi norunt obstipito capite incedere & seверо uultu, & tamen dolus subest merus, incedit demisso uultu, & auribus plus satis eruditus audit. Nisi obserues eum attentus, præuertet te incautum. Et licet non satis uirium uideatur habere ad nocendum, tamen cū suam occasionem & tempus captauerit, comprehendet te, Sæpe in uultu notas cernas huius doli, Et homo prudens, uel in gestibus hoc animaduertit, Nam uestitus & incessus, & risus eiusmodi ueteratoris, produnt ipsum.

CAP. XX.

Sæpe

Sæpe quis proximum suum obiura-
gat, sed non satis in tempore, & pru-
dentius faceret, si taceret.

Melius est admonere proximum li-
bere, quàm inclusum tenere odium, Et
qui monentem æquo fert animo, huic
afferet commodum.

Qui in iudicio opprimit per uim
pauperes, perinde est, atq; si custos Gy-
necæi ipse constupret uirgines, quas
custodire debet.

Pleriq; tacent, non habentes quod
respondeant, Quidam autem tacent,
expectantes tempus suum, Vir pru-
dens tacet, donec uideat tempus suum,
At præceps & stultus tempus expecta-
re non potest.

Qui multa garrit, fastiditur, & qui
arrogat sibi potentiam, odio habetur.

Pleriq; fortunati sunt in negocijs
malis, & id ipsum tamen cedit eis ad
perditionem.

Pleriq; munera sua parum bene col-
locant, Econtra sunt qui optime collo-
cant.

F

Qui

Qui ostentationi student, concilia-
ant sibi infortunium, Qui intra mo-
dum suum se continent, exaltantur.

Pleriq; initio paruo precio rem alia
quam emunt, uerum tandem eis con-
stat satis magno.

Vir sapiens ornat munus suum sua
uitate sermonis, At quæ stulti donant,
ea sæpe deformant ipsi.

Dona stulti nō ita multum profutura
sunt tibi, nam uno oculo donat, inte-
rim septem oculis intentus, quid hinc
ipse uenetur. Parum donans plurimum
exprobrat, & instar præconis illud ebuc-
cinat, Hodie mutuat, cras reposcit. Hi
nimirum homines sunt odio digni.

✿
(fidam)
Stulti sem-
per admi-
rantur se-
se, & sua
beneficia
non satis
magni
æstimare
& extol-
lere pos-
sunt.

Stultus in hunc modum est querulus,
Cui tandem ✿ fidam? Quis dignæ
respondet beneficijs meis? Etiam qui
edunt panem meum, sinistre loquuntur
de me. O quàm sæpe & quàm à multis
hic deridetur. Nam his sermonibus ma-
iori periculo ruit, quàm si caderet de so-
lario, Ita mali tandem subito cadunt.

Homo

Homo rudis & agrestis imprudens
ter effutit uerba, & pergit effundere
omnia quæ in mentem illi ueniunt.

Stultus, etiam si aliquid boni loquitur,
tamen nullius momenti est, Nam
non loquitur in tempore.

Plerosq; à male operando auertit in-
opia, atq; hi id commodi hinc habent,
quòd conscientia male onere carent.

Pleriq; pessima patrant, ut tueantur
existimationem suam, atq; id faciunt in-
gratiam impiorum.

Inuenias, qui patrocinentur, alter in
causa iniusta, atq; eo ipso sibi inimicum
faciunt.

Mendacium in homine turpissima
macula est, uulgata tamen apud indo-
mitos & rudes. Ne fur quidem tam sce-
leratus est, quàm homo, qui ad menda-
cia se assuefecit, sed tamen ad coruos re-
legatur uterq;.

Mendacium homini est res turpissis-
ma, neq; unquam mendax potest recu-
perare honorem suum.

Homo prudens suis sapientibus sermonibus se prouehit ad honores, & uir sapiens charus & gratus est principibus.

Qui agrum suum diligenter colit, auget aceruos suos, Et qui ita se gerit, ut apud principes gratiosus sit, sepe malis Reipub. occurrere potest.

Munera & corruptelæ excæcant sapientes, & capistro frenant os eorum, ne uitia castigare possint.

Vir sapiens, qui operam suam denegat Reipub. & thesaurus absconditus, cui hæc duo profunt.

Melius est abdi in ocio stultum, quam uirum sapientem.

CAP. XXI.

Flli mi, si peccasti, desine à peccato, & ora, ut & præterita tibi cōdonentur. Deuita peccatum quasi serpente[m], Nam si nimium prope accesseris, punget te, Dentes eius ut dentes Leonis, & occidunt hominem.

Quodlibet peccatum est instar gladii
diacis

dij acuti, & sauciat insanabiliter.

Qui iniuria afficit, & uim infert, tandem mendicitate plectitur. Homo superbus tandem de domo sua & facultatibus naufragatur. Nam protinus cum clamat afflictus, audit Deus, & ultio subito ueniet. Qui se admoneri non patitur, hic iam uia ingreditur impiorum.

(iniuria)

Vt tyrani

& Thra-

sones.

impiorum)

id est, dam-

natorum

ad poenam.

Qui timet Deum, afficitur admonitionibus. Qui autem superbe adhuc insultat, hunc tamen Deus uidet procul, & homo prudens cernit, quod ille prope interitum est.

Qui domum suam aedificat opibus alienis, coaceruat lapides ad sepulchrum sibi.

Totus coetus impiorum est uelut floccus stupae, quam flamma deuorat.

Impij incidunt scilicet lithostroto specioso, cuius finis fundamenta sunt inferni.

Qui obseruat mandata Dei, non sequitur somnia capitis sui, & timere De-

um ex animo, sapientia est.

In ingenijs illiberalibus frustra est labor educationis. Quidam satis mentis habent, & tamen plurimum damnant.

Hominis sapientis doctrina fluit ut torrens, & scaturigo uiua.

Cor autem stulti est ueluti uas plenum rimarum, hâcatq; illâc perfluens, nec doctrinam ullam continere potest.

Quando homo prudens audit doctrinam bonam, laudat eam, & late seminat eam: Verum si audiat eam petulans & contemptor, displicet ei, & post tergum proijcit eam.

Sermones stulti sunt ueluti sarcina premens in itinere. lucundi autem sunt sermones sapientis.

In senatu attentio est ad uerba sapientis, & eius sermones magni momenti habentur. Sermo stulti est instar domus ruinosa & lacera. Et quidnam consilium hominis imprudentis sibi uelit, ne intelligi quidem potest.

(Sermo)
Consilium
est & suffragium
stulti.

Stultus

Stultus fugit disciplinam non aliter
atq; si compedes ei iniiciantur. Sapiens
autem pro aureo ornamento aestimat,
& pro armillis in brachio dextero.

Stultus inopinato irruit in aedes alie
enas. Prudens autem uerecunde se ge
rit. Stultus uel per fenestram alienam
inserir caput suum. Prudens autem for
ris expectat.

Inguinis rusticitas est, auscultare ad
hostium, Homo prudens duceret hoc
sibi turpe esse.

Stulti effundunt nihil ad rem perti
nentia, Sapientes autem aurificis libel
la uerba sua expendunt.

Stulti habent in labijs cor suum, Sa
pientes autem os suum in corde inclu
sum habent.

Stultus sonore cachinnos edit, Sa
piens autem uerecunde subridet.

Quando impius execratur scelera
tos, execratur seipsum.

Susurriones ipsi sibi nocent, & ne
mo libenter eis conuersatur.

F 4

Cap.

(inserir
caput)

Qui ad
hostium
cenaculi,
insidiosse

auscul
tat, aut
captat au
dire uo
ces &c.

CAP. XXII.

Homo piger perinde est atq; lapis
in luto iacens, Qui leuat eum, cogi-
gitur extergere manus.

Filius nō bene educatus, ignominia
est patris. Filia prudens facile elocatur,
at filia parum proba à procis negligi-
tur, & contristat patrem suum, Et quæ
ferocula est, cū patri, tūm & marito
ignominia est, exosa quoq; utriq;.

Sermo intempestiuus, musica est in
luctu. Si quem admonere aut docere
uis, obserua tempus.

Qui conatur docere stultum, perin-
de facit, atq; si fragmina resarcias in uas-
se fictili, aut arcte consopitum excites.
Qui loquitur stulto, loquitur stertenti,
cum finieris sermonem, dicet, quid nam
erat?

Super mortuo luctus suscipitur, eò
quòd hac luce nunc careat, Longe ma-
gis lugendus erat stultus, q̄ mente ca-
reat. Nemo nimio luctu debet se confis-
cere de mortuis. Nam quietem nacti
sunt.

sunt. Vita uero stulti, morte est tristior.
Septem diebus lugetur super mortuo,
uerum super stultis & impijs per om-
nem uitam.

Ne multa loquaris cum stulto, neq;
conuersare homini parum prudenti.
Vita eum quantum potes, ne plecta-
ris damno, & contamineris ab illo. (damno)
Fuge eum ut pacem habeas, ne per stul- Sodalitiū
ticiam eius erumnæ te implicent & an- nonnunq̄
gustia. Quid est grauius plumbo, & & amici,
quo nomine notabis stultum signifi- causa sūt
cantius? Tolerabilius est arenam, sal & infortuniū
ferrum portare, quàm ferre hominem etc.
stultum.

Sicut domus bene contignata, ad-
uersus turbinem uentorum inuicta est:
Ita animi robusti fide & certi, nullis
franguntur terroribus.

Sicut incrustatio calcis in pariete ad-
uersus imbrem, & sepes male plexa in
montibus altis, contra uentum nō sub-
sistit: Ita cor pavidum stulti non per-
durat contra ullos terrores.

F 5

Cum

Cum oculum premis, elicis lachrymas. Et quando male conscio cor tangis, ipse se prodit.

Qui uolucres iactu petit, abigit eas, Et qui contumelia afficit amicum, diuellit amiciciam.

Etiam si gladium stringas aduersus amicum, tamen leuius est quam contumelia. Nam facile potestis reconciliari, si non uites eum, sed colloquaris illi. Omnia sanabilia sunt præterquam contumelia, contemptus, proditio secreti, fraudes, Hæc sunt quæ abigunt amicos.

Fidum te præbe erga amicum tuum tempore paupertatis suæ, ut lætari cum eo possis rebus secundis.

Firmum præsta amicum rebus aduersis, ut illius meliori fortuna etiam uti possis.

Antequam incendium erumpit in flammam, primum excitatur fumus & uapor: Ita post contumeliam sequitur cædes.

Non

Non pudeat te defendere amicum
tuum, & noli uitare eum. Si ingratus
malum tibi repondet, uitabit ipsum om
nis qui hoc audit.

C A P. XXIII.

V Tinam seram obdere possem ori
meo, & firmissimum sigillum la
bijs meis, ne per illa caderem, &
perderet me lingua mea.

Domine Deus PATER, domina
nator uitæ meæ, Ne patiaris me misceri
blasphemis, neq; perire inter eos. Utia
nam omnes cogitationes meas possem
cohercere freno, & cor meum castigare
uerbo Dei. Utinam non indulgeam
mihi si quid errem, nec causa sim pec
candi, ne errores excitem maximos, &
plurimum perpetrem mali. Ne interire
contingat me coram inimicis meis, &
ipsis sim ludibrio.

Domine Deus, dominator uitæ
meæ, custodi me ab oculo impudico, &
custodi me à uoluptatibus malis, ne pa
tiaris me obbrutescere in crapula & li
bidinis

bidinibus, & custodi me à corde impu-
denti.

Fili, discite continere linguam, nam
qui continet os, ille non impingit uer-
bis sicut impij, blasphemi & superbi
per hoc cadunt.

Noli assuefacere os tuum ad iuran-
dum, & non usurpes nomen Dei inuas-
num. Nam sicut seruus, qui sæpe uapuz-
lat, non est sine uibicibus: Ita non est si-
ne peccatis qui sæpe iurat, & nomen
Dei inuanum usurpat.

Qui sæpe iurat sæpe peccat, & cala-
mitas non cessabit à domo eius.

Si iurat, & non intelligit, nihilomi-
nus tamen peccat. Si autem intelligit,
iam dupliciter reus est. Sin autem iu-
rat sine damno proximi, tamen non est
sine peccato, domus eius duriter affli-
getur.

(ad mor-
tem) ut
gentes, q̄
iurāt per
idola.

Sunt qui iurant ad mortem, à quo
custodiat Deus domum Iacob. Timen-
tes Deum, uitent hoc, neq; contami-
nent se hoc peccato.

Noli

Noli assuefacere os tuum ad iurandum ita faciliter, Nam proficiscitur à malo proposito.

Noli obliuisci doctrinam patris tui, & matris tuæ, & sedebis inter principes, nec obliuio erit tui. Ne assuefias stulticiæ, & tandem præoptes te non esse natum, atq; execreris natalem diem tuum.

Qui assuefacit se ad contumelias, hic per omnem uitam non redditur melior.

Secundò peccare nimium est. Tertiò uero peccare, poenam secum adfert.

Qui æstuat libidine, est uelut ignis ardens, neq; desinit, donec inflammet seipsam.

Homo libidinosus, non est corpore quieto, donec ignem accendat.

Libidinoso homini, qui uis cibus dulcis est, non desinit, donec expleat cupiditatem suam.

Vir qui adulterium admittit, & cogitat apud se, quis me uidet? Tenebræ cingunt

(contumelias) Ad obrectationes, ad iudicandos alios.

(Cibus)
Quamuis occasione arripit, sepe putidum scortum præferens fornicose uxori.

cingunt me, parietes occultant me, iam
me uidet nemo, Quem metuam, quem
reuerear? Altissimus mea peccata nihil
moratur. Hic tantum reueretur oculos
hominum, & non cogitat, quòd
oculi Domini sunt multò clariores sole,
omniaq; cernunt facta hominum, pe-
netrantq; in angulos abditissimos. Om-
nia tam sunt nota illi, antequam creen-
tur, quàm postea cum creata sunt. Hic
uir in urbe publice dabit pœnas, tunc
deprehendetur, cum minime cogitat.

Idem accidet mulieri, quæ deserit
maritum suum, & liberos habet ex alie-
no. Primum refragatur mandato Dei.
Secundò peccat contra maritum suum.
Tertiò, per suum adulterium procreat
liberos supposititios. Hæc eiicietur ex
Ecclesiæ cœtu, & liberi quoq; eius hoc
luent. Liberi eius non agent radices, &
rami eius non proferent fructum. Ad
posteritatem maledicetur, & ignomi-
nia eius non delebitur. Ex hoc discunt
posterì,

posterius, quod nihil melius est, quam timere Deum, & nihil dulcius, quam magnificare mandata Dei.

CAP. XXIII.

Sapientia prædicat se ipsam, & in coetu populi celebrat se, Concionatur in Ecclesia Dei, & in regno eius ebuccinat se. Ego, inquit, sermo sum Domini, qui impendo instar nubium super totam terram. Meum tabernaculum est in excelso, & mea sedes in nubibus. Ego sola ubique sum, quam late patet coelum, & quam profunda est abyssus, undique in mari, undique super terram, inter omnes populos, inter omnes gentes, Apud omnes illos habitationem quaesivi, ut sedem alicubi inuenirem.

Hic præcipit mihi Creator omnium, & qui me creauit, habitationem mihi constituit. In Iacob, inquit, habitabis, & Israel erit hæreditas tua.

Ab initio ante orbem conditum creata sum, & in æternum manebo, & ante

✠
(Myrrha
electa)
Myrrha
electa seu
prima, est
preciosis-
simus &
optimus
succus, qui
sua sponte
ex myr-
rhæ arbo-
re fluit, et
uocatur
stacte seu
gutta.
Reliqua
(myrrha)
tantū uo-
catur, quæ
incisione
arboris
profluxit.

ante eum in tabernaculo inseruiui, &
postea in Zion certum locum nacta
sum, Et posuit me in ciuitatem sanctam,
ut in Ierusalem regnarem. Radices meæ
in populo glorioso, qui hæreditas Do-
mini est. Succreui in sublimi, sicut Ces-
drus Libani, & sicut Cyparissus in mon-
tanis Hermon, Incrementum meum si-
cut Palmæ positæ in irriguo, sicut plan-
tæ roseti prolatae in Hiericho, sicut oli-
ua generosa in medio campo, Subinde
creui, ut Ebenus, Odorem suauissimum
dedi sicut Cinamomum, & aromata
preciosissima, sicut ✠ Myrrha electa, si-
cut Galbanum, Onychium, aut Myr-
rha, sicut odor Thuris in Templo.

Extendi ramos meos in modum
quercus, Rami mei pulchri & amæni.
Fragrantia odoris optimi dedi, instar
uitis, Et flores mei fructum proferebant
honestum atq; uberrimum.

Venite ad me omnes qui concupis-
citis me, saturamini ex fructibus meis.
Meæ conciones sunt dulciores melle,
& dona

& dona mea dulciora fauo mellis. Qui comedit me, magis esuriet sapientiam, & qui de me bibit, sitiet me. Qui obedierit mihi, non putefiet, & qui me sequitur, innocens manebit.

Atq; hæc quidem sapientia, atq; hoc totum est liber fœderis facti cum Deo altissimo, nempe Lex sancta, quam Moses commendavit domui Iacob, ut thesaurum, ex quo promanavit sapientia sicut fluuius Phison, cum euagatur latissimè, & sicut Tygris, cum inundat tempore uerno. Ex hoc fluxit intellectus sicut Euphrates, cum alueum superat, Et sicut Iordanis in messe. Ex hoc erupit disciplina, sicut è tenebris lux, & sicut Nilus in Autumno. Non uixit homo qui perdidicerit aut exhausserit, nec unquam nascetur, qui omnia in eo penitus perscrutatus sit. Sententiæ eius opulentissimæ & iuexhaustæ, ut mare, & uerba eius altiora abyssu.

Ex me fluunt riuuli in hortos, sicut canalibus ducuntur aquæ, Ibi rigantur

G horti

horti mei, & largiter bibunt prata mea.
Ibi mei riuuli excrescunt in torrentes, &
flumina mea in lacus amplissimos, Nam
mea doctrina tam late lucet, quàm ses-
renum mane, & radios spargit longis-
simè. Deinde & mea doctrina effundit
prophetiam, quæ manet in æternum.
Ibi uidetis, quòd solum pro me non la-
boro, sed pro omnibus qui afficiuntur
sapientia.

CAP. XXV.

Tria sunt longè pulcherrima, quæ
Deo & hominibus ualde placent.
Concordia fratrum. Amor mu-
tuus inter uicinos. Maritus & uxor,
quibus bene conuenit.

Tria sunt quæ odi ex animo, & om-
nium mihi molestissima sunt. Quando
pauper est superbus. Diues, qui liben-
ter mendacia loquitur. Et decrepitus
senex inuentus in adulterio.

Si ætate florenti non congregas. In
senectute quid inuenies?

O quàm iucunda res est, quando
canities

canities coniunctam habet sapientiam,
senectus prudentiam, & cum Principi-
pes ac Magistratus intelligentes sunt,
& prudentes.

♣
(sapiens)
Id est, ue-
re timens

Corona senum est esse multa exper-
tos, & gloria eorum, quando timent
Deum.

Deum, in
spiritu &
ueritate

Nouem res sunt, quæ in corde meo
ualde laudanda duco, & decimum ore
meo prædicabo. Virum, cui datur læ-
tari in liberis suis. Qui tam diu super-
stes est, ut uideat interitum inimicorum
suorum. Beatus qui habet uxorem
prudentem. Qui sermone suo non
damnum dat. Qui non cogitur serui-
re indignis. Beatus, qui habet ami-
cum fidum. Beatus, qui prudens est.
Qui docet apud eos, qui libenter atten-
tunt & audiunt. O quàm magnus uir
est, uir ♣ sapiens. Qui autem timet De-
um, hunc nemo superat. Nam timor
Dei excellit res omnes. Qui tenaciter
huic adhæret, quem huic conferes?

colens
Deum.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Nihil est acerbius dolore cordis seu

G 2

animi,

animi. Non est astutia, supra astutiam
mulierum. Non sunt insidiæ, super insi-
dias inuidi. Non est cupiditas uindic-
tæ, supra cupiditatem inimicorum.
Non est caput ullum astutius capite ser-
pentis. Non est ira tam acerba, quam est
ira mulieris. Mallem Leoni & Draco-
ni cohabitare, quam mulieri irritatæ,
Cum excandescit, mutat uultus suos, &
nigrior fit quouis sacco. Maritum eius
pudet illius, & cum exprobratur sibi,
dolet animo eius. Omnis malicia leui-
or malicia mulieris inuidæ. Eueniat ei,
quod euenit impijs.

Mulier loquax marito modesto
perinde est, atq; uia arenosa sursum ten-
dens seni decrepito. Vide ne decipia-
ris quod formosa est, neq; concupiscas
eam.

Quando dotata mulier ditat uirum,
nihil ibi est quam rixæ, contempus &
ingens contumelia. Mulier mala tristis-
cia est cordis & uultus, & uehementissi-
mus dolor animi.

Mulier

Mulier quæ non lætificat maritum,
tædium conciliat rerum aliarum om-
nium.

Peccatum à muliere ortum est, &
propter ipsam omnes sumus morti ob-
noxij.

Sicut inundationi subitæ non per-
mittenda est uia: Ita non indulgendum
est uoluntati mulieris. Si non sequitur
ductum tuum, da illi libellum repudiij.

(repudiij)
Hoc dictum
est iuxta
Legem
Mosi.

CAP. XXVI.

Bene huic, qui habet uxorem ho-
nestam, Hic eò magis longæuus
erit.

Mulier œconomia, est læticia marita-
ti, & parat ei uitam tranquillam.

Mulier pudica est preciosum do-
num, & datur huic, qui Deum timet,
Siue diues sit, siue pauper, consolatio
est illi, & exhilarat omni tempore
eum.

Tria sunt horribilia, & quartum est
abominatio. Proditio, seditio, effusio
innocentis sanguinis, quæ omnia sunt

G 3

tristiora

tristiora morte. Verum hæc primum
cordis afflictio ingens est, quando mu-
lier contra mulierem zelotypa est, &
traducit eam apud quosuis.

Quando uis habet uxorem immo-
rigeram, perinde est atq; par boum
dispare robore, qui coniugari debent.
Qui nanciscitur eam, nanciscitur Scor-
pionem.

Mulier ebria ingens calamitas est,
Nam pudenda sua tegere non potest.

Mulierem impudicam produnt ges-
tus & oculi.

Si filia tua parum uerecunda est,
preme eam imperio, ne nimium libera
indulgeat cupiditatibus suis.

Si animaduertes quòd circumspes-
tat petulanter, attentus observa eam.
Sin autem id neglexeris, & ipsa interim
peccarit contra te, noli mirari. Nam si-
cut uiator in æstu sitiens, anhelat, & bis-
bit aquam unde uis obuiam, & in quo-
uis ligno quiescere captat; Ita & illa quæ-
quid offertur, accipit.

Mulier

Mulier comis exhilarat maritum,
& cum humaniter eum tractat, recreat
cor illius.

Mulier quæ tacere potest, est do-
num Dei, & mulier bene educata, om-
ne precium superat.

Nihil amabilius super terram quàm
mulier honesta, & nihil preciosius quàm
mulier pudica.

Sicut sol cum exortus est, & subue-
ctus est in altitudinem cœli, ornamen-
tum est à Domino mirificum: Sic mulier
honesta, lumen ornatusque mirus est
totius domus.

Mulier formosa, quæ pudoris sui
custos est, sicut lampas est splendida in
candelabro sancto.

Mulier quæ animo est constanti, est
sicut columna aurea in basi argentea.

CAP. XXVII.

Duo sunt mihi molesta, & tertium
ad iram prouocat me. Quando
bellator bene meritus tandem
inopiam se.

(candela-
bro) Lo-
quitur de
candela-
bro & co-
lumna in
taberna-
culo Mo-
se.

inopiam patitur. Et sapientes consiliarij tandem contemnuntur. Et qui à uera fide desciscit, ad fidem & cultum falsum, hunc Deus condemnauit ad gladium.

(auertunt oculos)
Id est,
paruipendant con-
scientiam.
Mercator difficulter abstinet ab iniuria aliorum, institores ægre à peccatis. Nam propter opes multi iniuriam faciunt, & qui ditescere student, auertunt oculos. Sicut clauus in muro defixus, hæret inter duos lapides; ita tenaciter defixum peccatum hæret inter emptorem & uenditorem, Nisi magno studio ad timorem Domini conuertat se, domus eius celeriter uastabitur.

Inter cribrandum manet furfur & paleæ in cribro; ita in cœptis hominum subinde aliquid inquinati adhærescit.

Sicut fornax examinat ollas nouas; ita afflictio examinat hominis animū.

Ex fructibus deprehenditur educatio arboris; Ita sermo est indicium mentis & animi.

Neminem laudabis, priusquam audieris

dieris eum, Nam ex sermone agnosci-
tur uir.

Si iusticiam sectatus fueris, nancisa-
ceris eam, & indues eam ut uestem in-
signem.

Volucres associant se sui similibus;
ita ueritas adiungit se his qui obedi-
unt illi.

Vt Leo expectat prædam; ita pec-
catum tandem insidiosè arripit male
operantem.

Timens Deum semper loquitur sa-
lutaria, At stultus mutabilior est Luna.

Cum inter fatuos uersaris, observa
quid patiatur tempus. Sed inter sapien-
tes potes tutò pergere.

Sermo stultorum est supra modum
molestus, Et risus eorum peccatum me-
rum est, quo tamen ipsi sese titillant.

Sermo multum iurantium horribi-
lacionem capiti adfert, & rixæ eorum fa-
ciunt, ut obturentur aures.

Quando superbi contendunt, sequi-
tur effusio sanguinis, & molestissimum

G S est.

est audire, ubi certatur conuitijs.

Qui detegit secreta, iacturam facit
fidei, & nunquam fidum amicum nan-
ciscetur.

Magnificato amicum tuum, & ser-
ua illi fidem. Sin autem secreta eius re-
uelaris, non recuperabis eum.

Qui amittit amicum suum, non mi-
nus patitur damni, quam si è manibus
elabatur inimicus. Perinde atq; si uolus-
crem amittat auceps: ita fit cum amittis
amicum, non rursus capies eum, non
est ut insequaris eum, nimium longè
auolauit, euasit ut caprea è laqueis.
Vulnera sanari possunt, conuitia item
sedari. Qui autem prodit secreta, de illo
scilicet actum est.

Qui oculis innuit, aliquid mali uers-
at in animo, neq; facile ab eo auerti se
patietur. Coram te blande loquitur, &
omnibus sermonibus applaudit, uerum
te absente loquitur aliter, inuertit tibi
uerba tua. Nihil odi uehementius q̄
hoc sic uersutum, nam Dominus etiam
tales odit.

Cap.

CAP. XXVIII.

Qui proicit lapidem in altum,
huic recidit in caput. Qui clanculum
pungit, hic sauciat se ipsum.
Qui foueam fodit, ipse cadit in illam.
Qui alteri insidiatur, hic illaqueat
se ipsum. Qui damnū inferre uult alijs,
hic sæpe ipse plectitur, nesciens unde
hoc eueniat.

Superbi exagitant & derident alios,
sed ultio expectat eos ut Leo.

Qui lætantur afflictionibus bonorum,
in laqueo capientur, dolor animi
exedet eos antequam moriantur.

Ira & sæuicia sunt abominatio coram
Domino, impius utriusq; reus est.

Qui se ulciscitur, in illo ulciscetur
se Dominus, & peccata quoq; eius retinebit
illi.

Dimitte proximo tuo quod in te
peccauit, & roga eum, et uicissim remittentur
tibi peccata tua.

Inuenias hominem qui erga alium
iram

iram & odium gerit, & Domini im-
plorat gratiam, Immercorsus est erga
proximum suum, & pro peccatis suis
uult preces fundere, Ipse caro & sang-
uis tantum est, & tam tenaciter iram
suam fouet. Quis ergo peccata ipsius
remittit ei?

Cogita de fine, & remitte offensam,
quæ mortem & interitum quærit, &
mane in mandatis. Cogita de præcepto
Dei, & remitte minas erga proximum
tuum. Cogita de lege & pacto Altiss-
mi, & condona erratum. Desine à con-
tentione, & peccata multa omittentur.
Homo iracundus accendit rixas, & im-
pius inextricabilia miscet inter amicos
bonos, & irritat eos, qui pacem habe-
bant.

Quando multa sunt ligna, ignis eò
fit maior: Ita, cum homines sunt poten-
tes, eò grauius sæuit ira. Et cum diuites
sunt, furit eò uehementius, Et quando
contentio diu durat, tunc eò latius ua-
gatur incendium.

Qui

Qui feruidus est nimium ad con-
tentiones, accendit ignem, Et qui ad-
rixam præcipites sunt, effundunt san-
guinem.

Insuffla in scintillam, & excitabitur
ignis maximus. Expue in eandem, &
extinguetur, Et utrunq; procedere po-
test ex ore tuo.

Sufurrones, & linguæ uirulentæ
sunt maledictæ, quia apud multos turs-
bant pacem.

Os obtrectatoris & lingua uirulen-
ta multos facit discordes, & agit eos de
una terra in aliam, diruit urbes munis-
tas, uastat Principatus. Os obtrectato-
ris eicit domo matronas honestas, spo-
liatq; rebus omnibus, quas ingenti su-
dore pararunt. Qui paret obtrectatric
linguæ, irrequietus est, & nusquam ma-
nere potest in pace.

Flagellum in tergo uibices facit, sed
uirulenta lingua conterit ossa & om-
nia.

Multi ceciderunt per aciem gladii,
sed

sed non tam multi quam per linguas
uirulentas.

Beatus qui custoditur ab ore uirus
lento, qui ab eo non affligitur & eius
iugum non portat, eius calsibus non ir-
retitur, Nam iugum eius ferreum est, &
laquei eius ænei, Afflictio eius acerbior
morte & inferno.

Sed timentem Deum non oppri-
met, neq; uretur flammis eius. Qui re-
linquit Dominum, cadet in eiusmodi
ignem, & in eo comburetur, nec extin-
guetur, obruet eum sicut Leo, & deuor-
abit sicut Pardus.

Sepem prætexis spinosam tuis præ-
dijs, quare non potius ori tuo obdis hos-
tium & repagulum? Aurum & argen-
tum tuum expendis libra, Quare non
trutinas uerba tua in libella aurificis?
Vide ne quasi in lubrico per ea nutent
pedes, & cadas coram inimicis tuis, qui
te obseruant.

CAP. XXIX.

Qui

Qui mutuat proximo suo, hic facit opus misericordiae, & qui opes habet, debet hoc praestare officium.

Mutua proximo tuo cum indiguerit. Et tu quoque debitor redde tempore constituto. Serua promissum, neque agas dolo cum eo, & inuenies omni tempore qui subueniant tibi.

Plerique putant id se casu inuenisse, quod mutuo accipiunt, & offendunt eos qui ipsis mutuantur. Osculatur manum mutuanti, & attemperans ueracundem uerba submisse se gerit, ut pecuniam impetret proximi. Cum autem reddere debet, moram facit, & incipit conueneri, difficilia esse tempora, & etiam si superat facultas, tamen uix dimidium reddit, & creditori ducit sic lucrum accessisse. Sin autem non est soluendo, illum mutuante gnauiter defraudat, hic deinde suis numis emit inimicium sibi, conuitia, execrationes, & uerba contumeliosa pro pecunia scilicet dantur.

Ideo

Ideo plerique inuiti mutuunt alijs, non malo animo, sed metuunt, ne iacturam pecuniæ suæ faciant.

✿
(necessitate) Cum premit eum presens necessitas

Sed tamen succurre proximo tuo in necessitate, & insuper superadde Eleemosynen hanc, ut diem illi des.

Subueni inopi, propter mandatum Dei, & in necessitate ne dimittas eum uacuum.

✿
(loco) Numerata & segregata ab alijs tuis facultatibus & bonis,

Libenter facito iacturam pecuniæ tuæ, propter fratrem & proximum tuum, & ne defodias sub lapide, ubi tamen perit.

Congrega tibi thesaurum, secundum mandatum Altissimi, hic melior erit tibi quouis auro.

quod daturus es, sicut Moses precipit segregari decimas, sicut Paulus 2. Corin. 9. precipit.

Eleemosynen tuam suo sepone loco, hoc liberabit te à calamitatibus, Et pugnabit pro te contra inimicum tuum fortius quavis lancea aut scuto.

Vir bonus fideiubet pro proximo suo; At homo impudens, patitur fideiussorem excuti & luere.

Noli obliuisci beneficium fideiussoris,

ris, nam seipsum obligauit pro se.

Impius fideiussorem suum damno afficit, & homo ingratus, redemptorem suum patitur plecti.

Fideiussio pro alijs, multos diuites euertit, sursum deorsumq; uexauit, ut fluctus maris. Magnos homines egit in exilium, ut cogerentur errabundi uagari in terris alienis.

Impius si fideiusserit, & artificijs calidus conatur elabi, hic poenam non euadet.

Eripe proximum tuum quantum potes, & prospice tamen tibi, ne ipse damnum patiaris.

Satis est ad hanc uitam, si quis habet aquam & panem, uestimentum & domum, quibus tegat necessitatem suam.

Melior est uictus mediocris sub tecto proprio, consuto asseribus, quam splendida mensa inter alienos.

Contentus esto, siue multum haberas, siue parum. Nam turpissimum est

H

de

✠
(necessitatem) Non est opus fideiubere aut mutuari proximo ad pompam, ad aedificia, ad emendamagna.
Vult dicere, pro quibus dabemus fideiubere, ne pro luantibus in necessitate, alias sunt qui incipiunt magnas res, idq; per as alienum, et ita onerant alios.

de domo obambulare in domum, Et
ubi quis peregrinus est, non audet aper
rire os suum, Cogitur ferre quosuis, &
etiam ingratos admittere ad cōmunia
pocula, Cogitur audire uerba amara.
Hospes (inquiunt) uade, para men
sam, ut tecum edam, quicquid habes.
Item, migra e domo mea, nactus sum
hospitem honestiorem, cogor uti do
mo mea, nam frater meus cohabitabit
mihi. Hæc molestissima sunt uiro prus
denti, quod propter diuersorium cogit
tur deorare uerba eiusmodi, & quod
exprobrant ei omnes, qui mutuam
dant illi.

C A P. X X X.

Qui diligit puerum suum, hic sub
ferula tenet eum, ut postea gau
dium habeat ex illo.

Qui pædagogia in disciplina coher
cet puerum suum, hic lætabitur, neq;
pudescet apud notos & amicos suos.

Si quis recte educat puerum suum,
hoc dolet inimicis, & magnum gaudi
um

um adfert amicis. Cum moritur pater eius, perinde est, atque si non esset mortuus. Nam sui similem post se relinquit. Cum uiueret, in puero hoc iucunditatem habebat & gaudium, cum moriebatur, non erat quod cura torqueretur. Nam post se reliquit munitionem aduersus inimicos suos, & qui uicissim amicis possit inferuire.

Qui indulgens est filio suo, deplorat uibices eius, & perterretur quoties illa chrimat.

Puer qui non castigatur, postea ferocit, sicut equus indomitus.

Si delicate foues filium tuum, postea metuere cogaris eum. Lusita cum illo, & postea contristabit te.

Noli ludere cum filio tuo, ne postea cogaris tristari, & tandem dentibus infrendere.

Noli indulgenter tractare eum in ætate tenera, neque excuses stulticiam eius. Inflecte ceruicem eius, cum est adolescens, & dorsum eius uerbera, cum

H 2

par

paruulus est, ne præfractus & inobediens fiat.

Educatò filium tuum, neq; sinas eum obtorpescere ocio, ne pudeas in ipso.

Melius est esse pauperem, & incolumi ac sano corpore, quàm diuitem & ualetudinarium. Sanum & uegetum esse preciosius est auro. Corpus sanum est preciosius quibusuis opibus. Nullæ opes conferri possunt ad corpus sanum, Neq; ulla gaudia ad ueram læticiam cordis.

Tolerabilior est mors ipsa quàm inualetudo & morbus perpetuus. Perinde enim est ut ferculum splendidum, quod palato ægroto proponitur, & sicut cibi, positi ad bustum sepulti. Et quid idolo profunt hostiæ: tamen neq; edere potest, neq; odorari: Ita habet res etiam cum diuite, quem Deus morbis affligit. Aspicit quidem oculis & ingemiscit, & est sicut Eunuchus, qui apud puellam cubat, & suspiria trahit.

Noli contristari teipsum, neq; teipsum

sum excarnifica cogitationibus tuis. Cor enim lætum est uita hominis, & gaudium longæuitas est illi. Te ipsum etiam curato, & consolare cor tuum, & tristitiam longe repelle abs te. Tristitia & mœror animi occidit multos, & tamen nihil prodest.

Zelus & ira abbreviant uitam, & sollicitudo senescere facit ante tempus. Ei, qui animo est læto, omnes cibi bene sapiunt,

CAP. XXXI.

Peruigilare ut dixeris, consumit corpus, & de re familiari esse sollicitum, interrumpit somnum. Cum quis lecto decumbens, sollicitus se torquet, subinde euigilat, perinde ac in morbis moleste est insomnia.

Hic est diues satis, qui laborat & congregat nummos, & tandem desinit, & partis utitur. Ille autem est uere inops, qui laborat, & non benedicitur, & ut maxime desinat, tamen mendicus est.

H 3

Qui

nihil prodest) Eri-
gi uult a-
nimos, &
sperare in
Deo, tri-
sticia non
reddit
causam
meliorem,
ad quid
prodest
ergo?

Qui amat pecuniam, non erit sine peccato, & qui quærit caduca, ipse quoque interibit.

Multi propter pecuniam grauibus implicantur casibus ac periculis, & uidentes, prudentesque pereunt.

(Sacrificans) Qui sacrificant ei, illos euertit, & incautos captiuat,
Seruiunt
Mammonæ, sicut
Paulus dicit (Auidia est
Idolorum
Seruitus)
Auari
Sunt cultores &
Sacerdotes Mammonæ.
Beatus ille diues, qui irreprehensibilis inuenitur, & pecuniam non quærit, Vbi nam est ille, & laudabimus eum: Magna enim gerit in populo suo. Qui in hoc probatus, & rectus inuenitur, hic merito laudatur, qui potuit malum operari, & non fecit, damnum inferre, & non intulit, ideo durant opes eius, & sancti Eleemosynam eius laudabunt.
Cum sedes ad mensam diuitis, ne dilata guttur tuum, ne cogita, hic ingens copia suppetit, ut helluemur, sed cogita, quod oculus insidiator, inuidus est. (Nam non est maior inuidia, quam in eiusmodi oculo) & lachrymat, cum attingere te uidet.

Noli

Noli ita attingere omnia, quæ ap-
posita uideris, nec id accipe, quod ante
eum iacet in patina. Ex teipso fac con-
iecturam, quid inuitus aut uolens fe-
rat proximus tuus, & modestum te
præbe in omnibus.

De his, quæ apponuntur ede ut ho-
mo, ne uorax sis instar beluæ, ne meri-
to in odium uenias.

Reuerentiæ causa primus desine, &
ne sis uorax helluo, ne amittas gratiam
apud homines.

Cum confederis inter multos, ne
primus attinge in patinam.

Homo moderatus, paucis cōtentus
est, ideo & in grabato ægritudinis non
gemet anhelus. Et cum stomachus non
est oneratus, somnus est dulcior, Et eò
facilius mane surgere potest, ut sobrius
& apud se sit. At inexaturabili helluoni
etiam somnus difficilis est, & cruditate
ac torminibus exercetur uentris.

Cum edendo excessisti modum, sur-
ge & abi, & ad quietem te compone.

H 4

Cap.

CAP. XXXII.

Flli mi, audi me, & noli me contem-
nere, ne tandem uerba mea te tan-
gant. Incumbe alicui exercitio &
labori, tum non incidēs in aegritudinē.

Virum beneficū & hospitalem
laudant homines, dicuntq; eum esse uir-
rum honestum (quæ quidem eximia
laus est) At uirum parcū & sordidū
tota ciuitas uituperat, & recte quis-
dem.

Ne sis potator uini. Nam uinum
multos homines perdit.

Fornax probat omnis generis fer-
rum: Ita uinum animos feroces prodit,
cum inebriantur.

Vinum recreat hominis uitam, si
moderate utaris. Et quæ hæc est uita,
ubi deest uinum? Vinum creatum est,
ad exhilarandos homines. Vini moder-
atus usus, reficit corpus & animam. At
si nimio te ingurgites, afferet dolorem
acerbissimum.

Ebrietas

Ebrietas reddit insanum, & fatuum
adhuc insaniozem, ut insultet, ferociat,
tumultuetur, donec colaphos auferat,
uerba & uulnera.

Noli proximo tuo conuitiari inter
pocula, & non contumeliose tracta e-
um in laticia eius. Nec proscinde eum
conuitijs, neq; asperis sermonibus oc-
curre illi. Accomoda te moribus eor-
um quibus assides, attempera te eis, &
honestè sedebis. Numera quæ debes,
si unà uis sedere, ut una tecum lætari
possint, tuq; laudem hanc auferas, ut
uir moderatus, comis & affabilis appela-
leris.

Senior loquatur, nam ipsum id des-
cet ut peritū rerum. Noli turbare sym-
phoniacos, & quando carmina canun-
tur, noli loquaciter obstrepere. Differ
sapientes illos sermones tuos in aliud
tempus. Nam sicut Carbunculus fulget
in auro optimo; ita Musica ornat con-
uiuū. Sicut Smaragdus in auro fabre
facto; ita carmina ornant symposion.

H 5 Adoles

♣ Adolescenti etiam licet loqui, semel
(corusca= aut iterum, cum opus est. Et cum inter-
tiones) Co rogatus fuerit, breuiter loquatur, Sic se
ruscatio gerens, ut agnoscat se imperitum esse,
præabula qui tacere malit. Non parem se existis
tonitruu met dominis, Et seniori loquenti non
omnia re= interrumpat sermonem.

plet subita
luce, ita
uerecun=
dia citò et
repentè
fauorem
Tonitrua coniunctas habent ♣ co-
ruscationes, uerecundia coniunctum
habet magnum fauorem.

A mensa surge etiam in tempore, &
non sis ultimus, sed festinans, uade do-
cõciliat a= mum, & lude ibi, & facito quod libet,
pud quos= ira tamē, ut nihil patres mali, neq; tu-
uis, nam multueris, Sed age gratias pro omni-
quilibet fa bus creatori tuo, qui te condidit, & opi-
cile fauet bus suis saturauit.

adolescēti
uerecūdo.

Econtra
nemo non
odit in ea
etate im=
pudentiā.

CAP. XXXIII.

Qui timet Dominum, patitur
gubernationem educantis, &
qui cito se accomodat disci-
plinæ,

⚡ (tumultueris) Id est, ne familiam aut uxorem uerberes, sed lu-
de, id est, letare cum illis.

plinae, inueniet gratiam.

Qui quaerit uerbum Dei, opulenter hoc nanciscetur. Qui autem non serio afficitur, tantum per hoc reddetur deterior.

Qui timet Dominum, scopum sinceræ doctrinae tangit, & iusticiam facit splendescere sicut lumen.

Impius non patitur se moneri, & nouit se excusare aliorum exemplis in malefactis suis.

Homo prudens non aspernatur consilium bonum. At ferus & elatus, nihil timet, ut maxime quiduis patrat mali.

Nihil tenta sine consilio, & non poenitebit te post factum.

Noli incedere uia, qua possis cadere, aut qua impingas in lapides asperos.

Noli ideo fidere tibi, quod uia sit plana. Imo caue à proprijs liberis.

Quicquid incipis, confide Deo ex toto

fortuna aucti sint, & accumulati, sed tandem illa uia precipitat eos in abyssum &c.

♣
(exemplis) Non uideo, inquit, quid ille aduersi patiatur, qui tamen etiam uerbum Dei non curat &c.

Imo pessimi quique fortuna maxime secunda utuntur.

♣
(plana) Sic enim apparet, quasi im-pij mera

toto corde. Nam hoc est seruare man-
data Dei.

✱ Qui uerbo Dei credit, hic magnifas-
cit mandata. Et qui confidit Domino,
huic nihil deerit.

(Hypocri-
ta) Ist mei
ster klü=
gel, Qui
in scriptu

ris uersa=
tur acutu

lus, quæ=
crita autem fluctuat sicut nauis in mari

rens, qua=
tempestuoso. Homo prudens tenaci-

re una di=
ter & constanter retinet uerbum Dei,

es sit san=
& de uerbo Dei certus est, ut de sermo-

eta, alia
ne aperte dicto.

non, Qua

re Baptis=
mus sit la-

uacrum

anima.

Quare et

quomodo

panis &

uinum sit

corpus

Christi

&c.

Timenti Dominum, nihil accidet
triste, Sed cum tentatur, rursus eripies-
tur.

Sapiens non audit eos, qui nauses-
am conantur facere uerbo Dei. Hypo-
crita autem fluctuat sicut nauis in mari
tempestuoso. Homo prudens tenaci-
ter & constanter retinet uerbum Dei,
& de uerbo Dei certus est, ut de sermo-
ne aperte dicto.

Primum uide certus reddaris, dein-
de loquere, primum fac bene docearis,
& respondere poteris.

Cor stulti est instar rotæ in curru, &
cogitationes eius quasi axis uersatilis.

Sicut equus emissarius ad quasuis
equas adhinnit: Ita adiungit se ✱ Hypo-
crita quibusuis derisoribus. Et quare
(inquit) dies sanctior habetur die?
Cum

Cum idem Sol omnes dies per annum
faciat.

Sapientia Domini ita discreuit eos,
& tempora ac festiuitates ita ipse ordi-
nauit. Quosdam dies elegit, & sanctifi-
cavit præ alijs. Quemadmodum om-
nes homines creauit de terra, & Adam
ex puluere, & tamen Dominus discre-
uit eos, iuxta multifariam sapientiam
suam, & uarios ordines inter eos con-
stituit, quosdam benedixit, exaltauit,
sanctificauit, & ad cultum suum uoca-
uit, Quosdam maledixit, depressit, & e
suo gradu deiecit. Nam in manu eius
sunt ut argilla in manu figuli. Omnia
opera sua facit, ut uult: Ita & homines
sunt in manu illius, qui fecit eos, & cui-
libet dat, sicut placitum est.

Ita bonum ordinatum est aduersus
malum, Vita morti, Timens De-
um impio & prophano. Respice ita
omnia opera Altissimi, semper duo
contra duo ordinata sunt, & unum ad-
uersus unum.

Ego

Ego ultimus euigilauī, quasi qui col-
ligit botros post uindemiam, & Domi-
nus ad hoc dedit mihi benedictionem,
quod & mea torcularia impleui, sicut in
Autumno pleno. Videte, quomodo
non pro me laboraui, sed pro omnibus
qui libenter discere uellent.

Audite me uos magnates, & guberna-
tores in populo attendite. Ne per-
mittas filio, uxori, fratri, consanguineo
potestatem super te, interim q̄ uiuis,
Neq̄ facultates tuas cuiquam donatio-
nibus effunde, ne pœniteat te, & post
stea ab ipsis petere cogaris. Interim q̄
uiuis & spiras, ne te aut tua des alijs.
Melius est ut liberi tui te indigeant,
quàm ut tu ex manibus eorū expectes.
Sis tu dominus bonorum tuorum, neq̄
honorem cede alteri. Cum finis appro-
pinquabit, & discedendum erit è uita,
tum diuide hæreditatem tuam.

Asino pabulum debetur, & flagellu-
m & onus: Ita seruo panis, castigatio,
labor, Seruo tuo iniunge laborem, &
pacem

pacem habebis, Si ocio assueuerit, tum
insolescet contra te.

Iugum & funus inflectunt ceruicem, seruum responsatorem baculus & uirga. Perpelle eum ad laborem, ne ocietur. Impone ei onera seruilia. Si nō obedierit, constringe pedes eius ligno. Nullum tamen onera nimium, sed tene modum in rebus omnibus.

Si habes seruum, defende eum, ut teipsum, Nam qui eum lædit, hic quoq̃ petit corpus & salutem tuam. Si habes seruum, sit ipse apud conseruos quasi ipse adsis. Nam indiges eo ut propria uita tua.

Si autem indigne tractas eum, sic, ut fugiat à te, ubi requires eum?

CAP. XXXIII.

Homines insipientes fallunt semet ipsos spe inani, & stulti fidunt in somnijs suis.

Qui confidit in somnijs, conanturprehendere umbram, & uentum pugno includere.

Somnia

(insipientes)
somnia
somnia
somnia
somnia
somnia
somnia
somnia
somnia
somnia

(ipse adsis)
Ut re
liqua fa
milia eius
mandata
tanquam
tua reue
reatur.

Somnia nihil aliud sunt, quam imagines inanes rerum non existentium.

(impurū)
Somnia
sunt falsa
& impu-
ra, quid
ergò boni
aut sancti
habeant?

Quod impurum est, quomodo hoc purum esse potest? Et mendacium quomodo potest esse uerum?

Prophetia, interpretatio & somnia, quæ ex te ipso effers nihil sunt, & tamen tristes cogitationes afferunt.

Quæ nisi suggestione Altissimi fiant, omnia contemne. Nam somnia multos decipiunt, & fallunt illos, qui confidunt in eis.

(menda-
cijs) Non
est ut som-
nia consu-
las, quid
faciendū
aut secus,
habet uer-
bum Dei,
hoc consu-
le.

Non opus est mendacijs ad colendum Deum, aut seruanda mandata, Nam satis est habere uerbum Dei, ad recte docendum.

Vir exercitatus multa intelligit, & homo bene peritus nouit differere de sapientia. Qui autem inexercitatus est, parum intelligit, & spiritus erronei plurimum mali pariunt.

Cum adhuc essem in errore, etiam docendo obtundebam quosuis, & adeo doctus eram, ut non omnia proloqui possem,

possem, atq; sæpe eo nomine in discrimen uitæ adductus sum, donec tandem liberatus sum. Nunc primum uideo, quod timentes Deum, uerum spiritum habent. Nam spes eorum fixa est in illo, qui saluare eos potest.

Non est, ut ulla re conterreatur is, qui Deum timet, aut ut perhorrescat quicquam, Nam ipse est fiducia eius.

Beatus uir, qui timet Dominum, sed in quo tandem confidit? Quæ est petra eius? Oculi Domini respiciunt eos, qui diligunt ipsum, Et est fortis munitio, ingens robur, certa protectio aduersus æstum, tabernaculum aduersus calorem meridianum, custodia aduersus gressum uacillantem, sustentatio firma aduersus casum, quæ exhilarat cor simul & faciem, dat sanitatem, uitam & benedictionem salutis.

CAP. XXXV.

Qui sacrificat de bonis male partitis, deridet Deum. Verum talis derisio impiorum nihil prorsus placet Deo. I Munes

Munera impiorum nihil placent
Altissimo, & peccata non expiantur sa-
crificijs multis.

Qui de bonis pauperum offert sa-
crificium, non aliter facit, atq; qui filium
um maectat coram oculis patris.

Pauper nihil aliud habet praeter-
quam buccellam panis, qui hac spoliatur
eum, homicida est.

✠
(aedificat)
Sacrifica-
re uolunt,
& cultum
prestare
Deo, et ta-
men non de-
sinunt a
peccatis,
hoc est si-
mul aedifi-
care et de-
struere, o-
rare simul
& blas-
phemare.

Qui eripit ei patrimonium, occidit
proximum suum.

Qui operario non dat mercedem
suam, crudelis & sanguinarius est.

Si quis ✠ aedificat, & rursus demolis-
tur, Quid ille aliud inde habet quam las-
terem?

Qui orat simul & eodem ore blas-
phemat, quomodo illum exaudiet Do-
minus?

Qui lauat se, cum contrectauit furnus,
& rursus hoc tangit, Quid pro-
dest huic lauacrum? Sic est homo qui
ieiunat pro peccatis suis, & rursus sub-
inde peccat, Quis exaudiet orationem
eius,

eius, & quorsum tandem ieiunium
eius.

Seruare mandata Dei, sacrificium
est splendidissimum, Dei mandata mag
nificare, hoc sacrificium profuerit.

Qui ex corde Deo gratias agit, hic
purissimam offert similaginem.

Qui erga proximum misericors est,
hic sacrificio laudis honorat Deum.

Desinere à peccato, cultus est plas
cens Domino, desinere à male operan
do, uerum est sacrificium ad placan
dum Dominum.

Sed tamen non ideo apparebis in
conspectu Domini uacuus. Nam &
hæc facienda sunt, secundum Legem
Dei.

Holocaustum iusti, Altare ornat
& dicit, & odor suauissimus est co
ram Altissimo. Sacrificium iusti est ac
ceptum, & in obliuionem ueniet nun
quam.

Da honorem & gloriam Deo uultu
læto, & primitias tuas sine omni labe.

(uacuus)
Si opera
bona ni
hil pro
sunt, inq
unt, tunc
nihil faci
emus, quid
enim ad
nos sacer
dotes?

(dato)
Sacerdo=
tibus &
Leuitis.

Quod dandum est, dato libens, & sanctifica decimas tuas animo hilari.

Da altissimo secundum quod dedit tibi, & quod est in manu tua, dato uultu sereno. Nam Dominus, qui diues retributor est, pensabit tibi septulo.

Noli decurtare dona tua, neque enim acceptum est coram Domino, Noli aliquid lucelli decidere, cum sacrificare debes.

Nam Dominus est ultor, Et apud ipsum non est respectus personarum. Subleuat pauperem, neque respicit personam, & orationem exaudit afflictorum, non despicit preces pupillorum, neque querelam uiduae.

Lachrimae uiduarum destillant per genas, at sursum clamitant aduersus illum qui expressit eas.

Qui Deo seruit, est acceptus coram eo, & oratio eius usque ad nubes pertingit.

Oratio afflictorum penetrat nubes, & non cessat, donec appropinquet Deo,

Deo, nec desinit, donec Altissimus respiciat, & Dominus iudicabit iuste, ac puniet, non differet, nec tandem tolerabit, quin immisericordi uiro confringat lumbos, ut de se eiuscemodi ulciscatur, & deleat omnes, qui istos affligunt, Et potentiam iniustorum euertat, & unicuique det iuxta sua opera, mercedem dans iuxta merita ipsorum, ut ulciscatur populum suum, & lætificet eos misericordia sua.

Quemadmodum pluuia in tempore cadit, quando magna est siccitas: Ita & misericordia commode uenit tempore necessitatis.

CAP. XXXVI.

Domine omnipotens Deus, miserere nostri, & respice nos, & terre omnes populos. Eleua manum tuam super alienos, ut uideant potentiam tuam, quod coram oculis ipsorum sanctificaris apud nos. Ita ostende te magnifice excelsum apud ipsos, coram oculis nostris, ut quemadmodum nos,

13 ita

ita & ipsi cognoscant, quòd non sit ali-
us Deus præterquam tu Domine. Ede
noua signa, noua mirabilia, extende ma-
num tuam, brachium dexterum tuum
magnificè. Incita furorem, & effunde
iram tuam. Rape instar turbinis aduers-
sarium, & conquassa inimicum, & cele-
riter festina, & recordare iuramenti tui,
ut celebrentur mirabilia tua. Saxuitia
ignis consumat eos, qui tam securè ui-
uunt, & pereant qui affligūt populum
tuum. Contere caput Principum, qui
inimici nobis sunt, & dicunt: Nos soli
sumus. Congrega omnes tribus Iacob,
ut sint hæreditas tua, sicut ab initio. Mi-
serere populi tui, super quem inuoca-
tum est nomen tuum, & Israelis, quem
uocas primogenitum tuum. Miserere
ciuitatis Hierusalem, ubi est Sanctuari-
um tuum, & ubi habitas. Restaura Zi-
on, ut rursus ibi oriatur uerbum tuum,
ut gloria tua in populis amplissima sit.
Ostende te propitium erga eos qui hæ-
reditas tua sunt ab initio, & imple pro-
phetias

(Soli)
Qui di-
cunt, De-
us nihil
est.

phetias tuas, quæ in nomine tuo editæ
sunt. Retribue eis qui te expectant, ut
tui Prophetæ ueridici inueniantur. Ex-
audi Domine preces eorum qui te in-
uocant iuxta benedictionem Aaron, (Aaron)
super populum tuum, ut omnes qui in
terra habitant, agnoscant quòd tu Do-
minus æternus Deus es.

Sicut Nu-
meri 6.

scriptum

est, q̄ bene

dicere po-

pulo debe

ret in no-

mine Dei.

CAP. XXXVII.

OMnis generis cibos sumit uenter,
sed tamen alius alio lautior est.

Vt lingua degustat ferinam; ita
cor intelligens examinat uerba doli.

Homo callidus potest quem præci-
pitare in exitium. Sed homo peritus id
præcauere nouit.

Omnes matres amant filios, & ta-
men sæpe foelicius res cadunt cum filia
quàm cum filio.

Mulier formosa exhilarat maritum
suum, neq̄ is charius habet quicquam,
Quod si adhæc suavis est moribus &
proba, tunc huic uiro non facile inueni-
tur similis.

Qui habet diligentem matremfamilias, constabit rem familiarem, & sociam habet fidam, & columnam, qua consolari possit.

Vbi non est sepes, vastatur prædium, Et ubi non est materfamilias, ibi maritus miser est, quasi errabundus uagetur.

Quemadmodum non solemus fidere latroni, qui nunc hanc, nunc illam urbem clam perreptat: Ita & nec fidemus uiro, qui nidum non habet, sed diuertere cogitur, ubicunq; nox eum opprimit.

Quilibet quidem amicus dicit, Et ego amicus sum. At quidam tantum titulo tenus amici sunt.

Quando amicorum inter se concordia dissilit, acerbitas usq; ad mortem durat.

Proh, unde tamen prodit hoc nefarium & sceleratum malum, quòd totus mundus plenus est perfidia:

Quando amici res sunt secundæ, lætantur

tantur cum eo. Vbi autem sunt aduersa, ex amicis fiunt inimici. Condolent ei propter uentrem. At cum ingruit necessitas, tum ipsi ad scutum confugiunt.

Noli obliuisci amici tui, cum lætaris, & memor sis illius cum ditescis.

Quilibet consultor uult dare consilium. At quidam priuati cōmodi causa consulunt. Caue ergo à consiliarijs, Cogita primum an profit. Nam ipse forsitan uult consulere sibi, & te subire periculum, dicitq; te insistere uia rectæ, & tamen contra te est, & obseruat quid euenturum sit.

Noli inire consilium cum eo, qui te suspectum habet, Neq; adhibe in consilium eos, qui tibi inuident.

Perinde atq; si consulas mulierem, quomodo officiose tractanda sit amula aut pellex eius. Aut si consulas hominem abiecti animi, quomodo cum hostibus congregiendum sit. Aut mercatorem, quanti tuas merces præ suis æstimet. Aut emptorem, quanti tu uendere

15 debeas,

(scutum)

Id est, nouas se-

Etantur

amicicias

& defen-

siones, ni-

hil de con-

scientia

bona aut

Deo sol-

liciti.

¶ (sed) **Non satis est audire consilia, opus est etiam benedictione Dei, alias res non habet successum. nam et ipse in terresse uult consilijs, & inuocari. Si ne oratione ergo consilia sunt cogitata merè humana, quæ impedita sepe pendunt, nec habent successum.**

debeas. Aut hominem inuidum de ratione beneficentiæ, Aut crudelem et immisericordem, de modo condonandi, aut segnem de assiduis laboribus, Aut erronem & pigrum mercenarium, qua fide locata opera præstanda sit, Aut desiderem ministrum in domo de negotijs exaggeratis. Eiuscemodi noli adhibere in consilium, **¶** sed semper adiunge te timentibus Deum, quos scias seruare mandata Dei, qui eiusdem tecum sint sensus, qui compatiantur tibi, si forte impingas, illorum consilijs adhære. Neque enim fideliores inuenies consiliarios. Et eiuscemodi unus acutius cernet quid, quàm septem uigiles, qui excubant in specula. Sed in omnibus his tamen inuoca Altissimum, ut det successum factis tuis, nec patiatur te labi aut errare.

Antequam aliqd incipias, primum interroga, & antequam aliquid facias, consilium pete. Nam ubi aliquid noui institui

instituitur, ibi necesse est unum ex his
quatuor accidere, ut bonum fiat, aut
malum, uita hinc sequatur, aut mors, &
hoc semper gubernat lingua.

Inuenias hominem aptum ad con-
sulendum alijs, qui alijs sapit, & sibi ni-
hil sapit.

Inuenias hominem, qui conatur
prudens dare consilium, & tamen alijs
inuiti eum audiunt, manetq; in mendici-
tate, Quia à Domino non habet gra-
tiam, nec est sapientia in illo.

Pleriq; sapiunt ex propria experien-
tia, & hi suis consilijs profunt Reipub.
& quasi acu tangunt id quod expedit.

Vir sapiens nouit docere populum
suum, & suo consilio prodest alijs, &
scopum tangit.

Vir sapiens ualde laudatur, & ab
omnibus uidentibus ipsum celebratur
laude.

Quilibet praestitutum habet tem-
pus ad uiuendum. At tempus Israëlis,
est sine numero.

Vir

Vir sapiens in admiratione magna
est apud suos, & nomen eius in æter-
num manet.

CAP. XXXVIII.

Flli mi, attentè considera, quid con-
ducat corpori tuo, & quid lædat
ualetudinem tuam, eo non utaris.
Neq; enim quæuis quibusuis condu-
cunt, deinde nec quisuis quolibet cibo
delectatur.

Ne oppleas te quibusuis cibis lautis,
neq; auide uores, Nam uoracitas ægris-
tudinem conciliat, & inexaturabilis
helluo uexatur torminibus.

Pleriq; enecti sunt crapula, qui au-
tem moderate uiuit, longæuus erit.

Honora medicum digno munere,
ut utaris eo in necessitate, Nam Domi-
nus eum creauit, & medicina ab Altis-
simo exorta est, & Reges honorant
eum. Ars Medici exaltat ipsum, & facit
eum magnum apud Principes & Mag-
nates.

Domini medicina & remedia
ex tera

ex terra produxit, & prudens nō aspernatur ea, Nam et aqua amara, indulcata est, immisso ligno, ut cognosceretur uirtus eius. Et hanc artem dedit hominibus, ut laudetur, celebreturq; in mirabilibus suis, His enim sanat & sedat dolores, & aromatarius remedia ex illis conficit. In summa, opera Dei omnia enumerari non possunt, & ipse dat omne quod usquam bonum est in terra.

Fili mi, si ægrotaueris, hoc ne contemne. Ora Dominum, & sanabit te.

♣ Desine à peccato, manus tuas emunda, & cor tuum purifica, ab omni peccato. Adole odorem suauem, & simiam, et holocaustum pingue offer, quasi iam è uita discessurus. Deinde adhibe medicum, Nam Dominus creauit eum, & ne dimittas eum, cum a deo opera eius indigeas.

Potest hora incidere, ut ægroto tantum per ♣ illos succuratur, quando

Domus plus iuuat, quàm medicus. Sed rari sunt, qui ex corde resipiscunt, Ideo oratio. & Sacerdotum contemnitur.

(immisso ligno)

Exod. 15.

♣
(Desine à peccato)

Primum age poenitentiam,

deinde orationes

piorū expete, & tunc adhibe medicum.

♣
(illos)

Oratio efficacior est, quàm

medicina, & Sacer-

Dominum orant ut restituant eum, & ut seruetur ad uiuendum diutius.

Qui coram creatore suo peccat, hic incidet in manus medici.

Fili mi, si quem contigerit mori, deplora & luge eum, ut in dolore acerbo, & circumligato corpus eius, & honeste cura sepeliendum. Lachrymis indulge, & luge ex animo diem unum aut alterum, ne homines male loquantur de te, Sed tamrn consolatione rursus erige te, ne mœrore nimium opprimaris, Nam ex mœrore animi uenit mors, & mœsticia cordis debilitat uires.

♣
(peccat)
Non tenet modum.

♣
(de fine)
Sicut Dauid fecit

super filio suo, & dixit: Ego ad eum ueniam, ipse non redi- bit ad me, & c. Mihi heri, hodie tibi.

Tristitia & inopia discruciant cor in hora tentationis, & facile peccat.

Ne des locum tristitiæ in corde tuo, sed expelle eam, & cogita de fine, neq; obliuiscaris. Nam ex morte non est reditus, Ipsi quidem nihil prodest, & tibi nocet. Memento quemadmodum ipse mortuus est: ita & tibi moriendum est, Mihi heri, hodie tibi.

Cum nunc mortuus sit in requie, tunc

tunc desine meminisse doloris, & con-
solare te ipsum super eo, cum spiritus
eius hinc euolarit.

CAP. XXXIX.

Quod si scripturam discere debet, nō
potest uacare alijs rebus. Et qui
docendus est, huic faciendum
est liberale ocium. Quomodo literis &
studijs incumbere potest, qui stiuam a-
ratri tenet, quiq; mauult flagro boues
agere, & similibus operibus occupatur,
& nihil nouit quā de bobus loquitur.
Huic cogitandum est de agricultura,
quomodo mane & uesperī pascat fœno
uaccas suas.

Sic & fabri, qui diu noctuq; labo-
rant, & statuas sculpunt, & operam
dant, ut uaria opera absoluant, illis co-
gitandum est ut præstent artifices, &
diu noctuq; adnitendum, ut fabrefaci-
ant quæ instituerunt.

Ita & faber ferrarius incudem &
officinam suam curat, hic defatigatur
ab igne, & delassatur ab æstu fornacis,

tis, tinnitus malleorum ferit aures eius,
& attentus incumbit, ut opus absoluat,
& cogitandum est illi, quomodo perficiat,
& mane ac uesperis annitendum, ut
illud pulchre perpoliat.

Ita & figulum oportet incumbere
labori suo, rotamque cogitur impellere
pedibus, & singulari cura quadam fin-
gere opus suum, habetque certas operas
diurnas. Brachijs suis opus ex luto fin-
git, & subinde incuruando se, delassatur,
Cogitandum est illi, quomodo pul-
chre opera sua uitro incrustet, & mane
ac uesperis fornacem purget.

Hi omnes artificijs suis dant ope-
ram, & quilibet adnititur, ut suum arti-
ficium calleat. Homines in urbibus illis
ægre carent, Sed in legationibus hi mit-
ti non possunt, nam publica munera
obire nequeunt, nec ad gubernandam
Rempub. satis apti sunt. Solertiam aut
intellectum non habent, ad docendam
scripturam, aut ad prædicandum iudi-
cium & iusticiam, Sententias sapien-
tium

tum legere non possunt, sed coguntur
operam dare rei familiari, neq; aliquid
cogitant amplius, quam ut labore suo
aliquid lucrentur.

Qui autem in hoc incumbit, ut discat
legem Altissimi, huic perscrutanda
est sapientia omnium ueterum, huic
perlegendi sunt libri Prophetarum, huc
oportet attendere ad gesta clarorum
hominum, & meditari quid sibi uelint
aut doceant. Hic oportet discat sententias
spirituales, & in profundis sermonibus
se exercent. Hic inseruire poterit
Principibus, & uersari apud magnates.
Hic legatus mitti poterit in externa Re-
gna. Nam periculum fecit apud homi-
nes, ecquid ualeat uel non ualeat, quid
oblit, prosit, quid expediat uel non ex-
pediat. Hic cogitat quomodo mane
surgat ad quærendum Dominum, qui
creauit eum, & quomodo oret coram
Altissimo. Hic quidem os suum magna
fiducia aperit, & orat pro peccatis totius
us populi. Et quando ita placatus est

K Domis

Dominus, tunc dat ei spiritum sapien-
tiæ opulenter, ut consilium sapiens, &
doctrinam possit tradere potenter, pro
quo & Dominus gratias agit in oratio-
nibus suis. Et Domino dat consilijs &
doctrinæ eius foelicem successum. Et
hic primum apud se omnia præmedi-
tatur. Deinde suam in medium affert
sententiam & doctrinam, eamq; con-
firmat scripturis sanctis. Et multi admira-
rantur sapientiam eius, atq; illa interibit
nunquam, nulla erit illius uiri obliuio,
& nomen eius durat à generatione in
generationem. Quicquid ille docuerit,
latius propagabitur, & Ecclesia illum
celebrabit. Interim quod uiuit, nomen
habet clarius quàm alij mille, & post
mortem manet fama eius.

CAP. XL.

Habeo adhuc plura, quæ dicam,
Nam sum instar Lunæ plenæ.
Obedite mihi, filij sancti, & cres-
cite sicut rosæ plantatæ ad riuulos aqua-
rum, & spargite odorem suauem instar
thuris.

thuris, Florescite sicut lilia, ut fragran-
tiam detis odoris. Magnifice cantate &
laudate Dominum, in omnibus operi-
bus suis, celebrate nomen eius iubilo,
laudate, gratias agite, cantando & tina-
niendo, dicentes:

Omnia opera Domini sunt ualde
bona, & quicquid ipse mandat, hoc fit
suo tempore & momento. Non est, ut
quisquam dicat, Ad quid istud? Nam
suo tempore ueniunt, omniaq; optata
excellunt. Sicut & illius mandato aquae
instar muri stabant, & uerbo eius stas *(muri)*
bant torrentes, quasi inclusi tenerentur. *In Mari*
tur. Nam quicquid ipse suo mandato *rubro* &
efficit, hoc iucundum est ualde, & cum *Iordane,*
ipse auxiliatur, non est ut conqueri possis
deesse aliquid.

Omnia opera hominum coram ipso
& coram oculis eius nihil est abscondi-
tum. Ipse omnia uidet ab initio mundi
usq; ad finem, & coram ipso nihil est no-
ui. Non est, ut dicas, Ad quid prodest
hoc? Nam singula creauit, ut aliquis sit
usus illorum.

K 2

Bene

Benedictio eius, errans fluit instar
torrentis, & terram potat instar diluuij.
Econtra, Ira eius ferit gentes, non aliter
atq; terram fluuijs irriguam exarescere
sinat.

Opera eius apud sanctos iusta sunt,
sed impij his offenduntur. Omne quod
ab initio creatum est, bonum est pijs,
impijs uero noxium.

Homini ad usum uitæ necessaria
sunt, aqua, ignis, ferrum, sal, farina, mel,
lac, uinum, oleum, uestes. Hæc omnia
pijs cedunt in bonum, impijs uero ad
damnum.

Ventorum etiam aliqui creati sunt
ad nocendum, ad ultionem, & suo im-
petu damnum dant, Et quando impen-
det calamitas, tum tumultuantur, & ter-
ras turbine perflant, & iram exequun-
tur eius, qui creauit eos.

Ignis, grando, fames, mors, hæc om-
nia ad ultionem creata sunt. Bestiæ, scor-
piones, serpentes, gladius, sunt etiam
creata ad ultionem, ad perdendos im-
pios,

píos, Quasi gaudentes gnauiter perficiunt mandatum eius, & prompta sunt, si quando Deus opera eorum uti uult super terram, Et cum uenerit horula illa, non desinunt.

Hoc est quod institui scribere, Nimirum, quòd omnia opera Dei bona sunt, & quodlibet suo tempora utile est, ut non possit quisquam dicere, Non omnia bona sunt. Nam singula suo tempore preciosissima sunt. Ideo laudandum est nomen Domini, & agenda gratiæ, corde & ore.

Admodum ærumnosa, & misera uita est hominum, inde ab utero matris, donec sepeliantur in terra, quæ mater est omnium. Ibi perpetua est sollicitudo, cura, spes, metus, tandem mors, cùm apud florentes honoribus, tùm etiam apud uilissimos homines super terram, cùm apud eos, qui diademate & purpura sunt insigniti, tùm & apud indutos ueste uilissima. Ibi perpetuæ sunt iræ, æmulationes, contentiones,

♣
(sollicitudo) Perhorrescunt animi Deum, solliciti, & uariè cogitantes de futuris, &c.

♣
(iræ) Erga proximos & homines in hac presentè uita.

rixæ, pericula mortis, inuidiæ & dissidia, & cum quis noctu in lecto suo quiescere & dormire cogitat, uariæ exercent eum cogitationes. Vt maxime consopiat non nihil, tamen frustra est, Nam exterretur somniis suis, quasi uideat hostes aduenientes. Et cum expergiscitur, uidetque se in tuto esse, affectus est, quasi liberatus ab hostibus in fuga, & mirè letatur, timorem hunc inanem fuisse. Hoc quidem accidit omni carni, hominibus & iumentis, sed impijs septuplo magis.

Mors, sanguis, rixæ, gladius, calamitas, fames, perditio & afflictiones, Hæc omnia ordinata sunt contra impios, Nam & diluuium propter ipsos uenit.

CAP. XLI.

OMne quod ex terra est, rursus in terram redit, quemadmodum & omnia flumina in mare refluunt.

Omnis corruptela munerum, & opes malè partæ, intereunt, sed ueritas manet in æternum.

Opes

Opes impiorum deficiunt, non aliter atq; riuus exiccatur, & sicut fragor tonitruui consilefcit in medio imbre.

Latantur quàm diu accipiunt munera, sed tandem ipsi euertuntur.

Posteritas impiorum carebit ramis, & radix impiorum in petra arida. Et etiamsi in irriguo steterint, tamen eradicabuntur antequam maturefcant.

Piè autem uiuere, est sicut hortus benedictus à Domino, & misericordia manet in æternum.

Qui ex laboribus suis uiuit, & contentus est, hic uitam habet tranquillam, hoc est inuenire thesaurum super thesauros omnes.

Procreare liberos, & urbem excolere ac munire, memoriam parit perpetuam, At mulier honesta, utroq; præstantior.

Vinum & Musica exhilarant cor, at sapientia iucundior est utroq;.

Tibiæ & citharæ suauem dant sonū, at sermo amicus iucundior est utroq;.

K 4

Oculus

Oculus tuus libenter inspicit ea, quæ
formosa & pulchra sunt. Florens ager
iucundior est utroq[ue].

Amicus amicum inuisit tempore ne-
cessitatis, At coniuges multò magis.

Frater fratrem adiuuat rebus afflis-
ctis, at misericordia multò magis.

Aurum & argentum sustentant uis-
rum, at multò magis consilium bonum.

Pecunia & opes animum addunt, at
multò magis timor Domini.

(mendi-
candi)

Perstrim-

git Para-

sitos, &

quos non

puget alie-

na uiuere

quadra,

Segnes &

pigros,

qui labo-

rem fugi-

unt, &c.

Timor Domini non destituitur ulla
re, nec indiget auxilio hominum.

Timor Domini hortus est benedi-
ctus, & longe amenissimus, neq[ue] quic-
quam est amenius.

Fili me, Ne dedas te studio mendis
candi. Melius est mori, quàm mendis
care.

Qui aliena mensa uiuere cogitat, hic
non moratur honestam rationem quæ-
rendi uictus, nam cogitur propter alie-
num cibum peccare. Sed hoc studet ca-
uere uir prudens. Panis emendicatus

bene

bene sapit ori impudenti, Sed hinc tandem periculosa febrī corripietur.

O Mors, quā̄m amara est memoria tui, apud hominem utentem rebus secundis & opulentum, quem nullā̄ curā̄ premunt, qui à̄ cibo nondum abhorret.

O Mors, quā̄m dulcis es egenti, qui valetudinarius est & senex, qui cura immerſus iacet, nec melius ſperare habet.

Noli timere mortem, Cogita quod ita ordinatum est à̄ Domino, ſuper omnem carnem, cū̄ eorum, qui ante te fuerunt, tū̄ etiam, qui poſt uenturi ſunt. Et quid opponeres te uoluntati Dei, ſiue decem, ſiue centum, ſiue mille annis uiuas? Nam in morte non quaeritur, quam diu aliquis uixerit.

CAP. XLII.

Filij impiorum, & qui adiungunt ſe impijs, abominationes merā̄ fiunt.

Impiorum liberorum hæreditas perit,

K 5

rit,

De morte.

rit, & posteri eorum sunt contempti,
Etiam liberi coguntur conqueri de
patre impio, Nam propter ipsum sunt
contempti.

Ve uobis impijs, qui relinquitis legem
Altissimi, siue uiuatis siue moriamini,
maledicti estis.

Quemadmodum quod ex terra pro-
uenit, rursus redit in terram, & impij a
maledictione ad damnationem.

Afflictiones hominis forsitan hic durare
possunt quam diu uiuit. Sed nomen
impiorum deletur, nam per omnia
est reprobum.

Vide ut retineas nomen bonum,
Nam certius est & curabilius quam mil-
le ingentes acerui auri.

Quantumcunque suauis aut iucunda
sit uita, tamen paruo tempore durat: At
nomen bonum durat in aeternum.

Filij mei, rebus secundis uidete ut
maneatis in timore Dei.

Quare pudet uos uerborum meo-
rum; Sunt quos pudet rerum non pu-
dendarum

dendarum. Sunt qui laudant res non
laudandas. Pudeat patrem & matrem
si scortentur. Pudeat principem & ma-
gnates mendacij. Pudeat iudicem & sen-
natum iniquitatis. Pudenda est in plebe
& populo inobedientia. Pudeat ami-
cum amico inferre iniuriam. Pudeat ui-
cinum furti. Pudendum est si brachium
tuum rusticè pane fulcias in mensa. Pu-
deat te si non possis reddere rationem,
& non respondere cum salutaris. Pude-
at te quòd respicis corda, & auertis fa-
ciem à consanguineo tuo. Pudeat te in-
tercipere hæreditatem, & donationem
propter nuptias, & concupiscere uxo-
rem alienam. Pudeat te concupiscere
ancillam alienam, & astare ad lectum
eius. Pudeat te beneficium exprobrare
amico tuo, & cum aliquid donasti, noli
ei id obijcere. Pudeat te prodere quod
audisti, aut proferre in lucem arcana tibi
concredita. In hunc modum pudor
tuus honestus est, & charus ac gratiosus
eris apud omnes.

Verum

De consanguine

Verum horum (quæ nūc dicam) te
non pudeat, & in nullius gratiam disces
de à recto. Ne pudeat te legem & pas
ctum docere Altissimi. Non pudeat te
timentem Deum, contra iniuriam des
fendere: Bona fide agere cum proximo
& socio: Ad amicos conuertere heredis
tatem: Attentum esse, ut serues iustum
pondus & mensuram: Contentum esse
siue multum siue parum lucri facias.
Non pudeat te inquam iuste agere, in
bonis corporalibus, emendo, uenden
do, liberos tuos educare liberaliter &
acurate, Seruum malum acriter casti
gare: A muliere parum fida res tuas
studiose custodire: A manibus multis
& rapacibus, res tuas inclusas tenere.
Non pudeat te inquam ea, quæ concre
denda sunt administrationi seruorum,
diligenter numerata, & libra expensa
tradere, Rationes dati & accepti anno
tare. Non pudeat te inquam, impru
dentes & stultos erudire. Deinde des
crepitos senes, ne rixentur cum iunior
ribus,

ribus, admonere. Ita inuades in uirum
aptum gerendis rebus, & laudem habes
bis apud omnes.

Filia nondum elocata, uigilijs exer-
cet patrem, & sollicitudo pro ipsa, tura-
bat ei plurimum somni. Sollicitus enim
est, ne, cum iam floret ætate, ante nup-
tias consenescere eam contingat, Aut
si nanciscatur maritum, ne odio incite-
tur erga eam, Aut cum adhuc uirgo sit,
ne constupretur, & uterum gerat in
domo patris. Aut ne maritata peccet,
aut ipse maritus cum ea non habeat li-
beros.

Quando filia tua se non gerit uere-
cunde, duro preme eam imperio, ne co-
ram inimicis tuis pudeas, & toti ciui-
tati sermones præbeas, ne coram omni-
bus hominibus confundaris.

Noli circumspicere, ut formosos
homines uideas, neq; tam cupide am-
bias cōuersionem mulierum. Quem-
admodum enim ex uestibus nascun-
tur tineæ, ita per mulieres plurimum
oritur

oritur mali. Tutius est conuersari uiro
duro & tetrico, quàm mulieri blandu-
læ, quæ contumeliæ eum exponit & lus-
dibrio.

CAP. XLIII.

NVnc celebrabo opera Domini,
Nex scripturis sanctis opera eius
annunciabo, sicuti legi illa.

Sol dat lucem in toto orbe, & lux
eius est omnium clarissima, sed ne san-
ctis quidem à Domino datum est, ut
omnia mirabilia eius eloqui possint.
Nam Dominus omnipotens nimis
magna condidit illa, & omnes creaturæ
maiores sunt, quam ut pro dignitate
laudari possint.

Ipsè solus scrutatur abyssum, & corda
hominum, & nouit cogitationes eor-
um. Nam Dominus nouit omnia, &
uidet, quo tempore unum quodq; fieri
debeat, Ipsè enunciat præterita, simul
& futura, & reuelat, quæ abscondita
sunt. Ipsè intelligit omnia secreta, & ni-
hil ei occultū est. Ipsè ostendit suam in-
finitam

finitam sapiētiam magnificē, & ab ætera
no est usq; in æternum. Nemo potest
eum facere, neq; maiorem neq; mino
rem, neq; illius indiget consilio.

Quam iucunda sunt omnia opera
eius, quanq; uix exiguam & unicam
scintillam illorum assequimur. Omnia
agunt & uiuunt, & manent perpetuo.
Et omnia ad hoc obediunt, ad quod
ipse opus habet illis. Semper duo sunt
contra duo, & unum contra unum,
neq; quicquam deest omnibus operi
bus, quæ facit, & omnia sic ordinauit, ut
singulis suus sit & peculiaris usus.

Et quis potest exaturari, cernendo
magnifica opera eius? Cernitur maies
tas eius in illa ingenti, & maxima al
titudine, in illo lucido, æterno firma
mento, ornatissimi & formosissimi
coeli.

Sol quidem cum oritur, efficit &
annunciat diem. Miraculum enim in
gens est Altissimi. Meridie siccatur
ram,

ram, & quis sustinere potest ardorem
eius? Maiorem calorem afficit, quàm
fornaces multæ, adurit montes, & æ-
stum mirificum merosque ignes spirat,
radios tam claros spargit, ut oculos de-
bilitet & hebetet. Necessè est hunc ma-
ximum esse Dominum, qui condidit
illum, & ineffabili hac celeritate currere
iussit.

Et Lunam quoque in toto orbe ter-
rarum uoluit splendere suo tempore,
ut menses diuidat, & cursu suo annum
efficiat. Secundum Lunam computan-
tur stata festa, Et lumen quod crescit
& decrescit. Luna efficit spacia mensi-
um, Crescit autem & mutatur mirabilis-
ter.

Lucet & in excelso firmamenti tota
militia cœli, & tot clarissima sydera or-
nant cœlum. Ita iussit eas Dominus
in excelso illuminare orbem. Ad uer-
bum Dei seruant ordinem suum, neque
uigilijs delassantur.

Aspice Iridem, & lauda eum, qui
condidit

stiriae passim obrigesunt, quasi accu-
natae sudes. Et flante frigido uento, A-
quilone, concrescit unda. Vbicunq;
sunt aquae, ibi perflat eas, & crustis gla-
ciei, quasi lorica induit aquas. Monta-
na sterilescere facit, aduritq; deserta, &
omnia uiridia torret sicut ignis. Contra
hac remedio est densa nebula, & roris
aspergines post aestum, illae omnia re-
creant.

Per uerbum suum cohercet mare,
ne excedat terminos suos, & in eo in-
sulas sparsim seminauit.

Qui nauigant per mare, recitant
multa de periculis eius, Et nos qui au-
dimus, stupescimus. Ibi sunt stupenda
& mirabilia opera, Ibi est infinita ani-
mantum uarietas, immanes illae moles
Ceti, illa omnia praeternauiganda sunt.

In summa, Verbo illius consistunt
omnia, Et ut maxime nos quam pluri-
ma dicendo exaggeremus, tamen nula
lis uerbis assequi possumus, Breuiter,
Ipse

Ipsē est totum & omnia. Vt maxime nos omnia magnifice extollamus, quantillum id est præ ipso? Ipse tamen multo excellentior est omnibus operibus suis. Dominus est omnino excelsus & magnus, Mirifica & infinita est potētia eius, supra quam quisquam eloqui possit. Laudate & celebrate Dominum, summa uehementia, quantum potestis, ipse tamen est excelsior. Laudate eum indefinenter, toto conatu, totisque uiribus, & tamen uix ulla ex parte assequimini. Quis enim Deum illum magnum unquam uidit, ut de illo loqui possit?

Quis potest eum pro magnitudine & dignitate laudare? Vix exiguam partem operum eius, utcunque cernimus, Nam infinita, & multo maiora nobis adhuc abscondita sunt. Nam omnia quæ usquam sunt, Deus creauit, & cognoscenda dat timentibus Deum.

CAP. XLIII.

L Audemus & celebremus claros homines, patres nostros ordine suo.

L 2

suo.

suo. Magnifica & excellentia Domi-
nus operatus est ab initio per eos, per
suam ingentē & magnam potentiam.
Fœliciter gubernarunt Rempubicam
& Regna sua, & res gesserunt maximas
cum summa laude. Sapientia, consilio,
& prophetia præcelluerunt. Rempub.
& subditos rexerunt consilijs suis, &
intellectu scripturæ sanctæ. Musicam
accurate docuerunt, & spiritualia car-
mina ac Psalmos condiderunt. Diuites
fuerunt, & opibus maximis floru-
erunt, ocio consuluerunt posteritati, &
ipsi in pace gesserunt Magistratum,
quam diu hic uixerunt. Ita omni tem-
pore cum laude uixerunt, & in uita sua
fuere celebres. Et hi nomen præclarum
transmiserunt ad posteros. Verum alij
nullam laudem habent, & perierunt,
quasi nunquam fuerint, Et cum adhuc
uiuerent, erant quasi non uiuerent, &
liberi eorum post eos, etiam caduci.

Verum his sanctis hominibus (quo-
rum iusticia nunquam obliuioni trade-
tur)

tur) relicta est bona hæreditas, liberique
eorum benedicti, Posteriores eorum per
manserunt firmi in fœdere, & propter
ipsos nepotes eorum, filijque filiorum, &
laus eorum non morietur. Ipsi quidem
in pace sepulti sunt, sed nomen eorum
manet in æternum. Homines de eorum
sapientia loquuntur, & Ecclesia laudem
eorum annunciat.

Enoch placuit Domino, & raptus
est, ut mundo esset admonitio ad poenitentiam. *Gene. 5.*

Noe inueniebatur irreprehensibilis, & tempore iræ inuenit gratiam, & *Gene. 7.*
seruatus est tempore diluuij. Ipse accepit *9.*
promissionem & fœdus pro mundo, non amplius diluuius delendam esse
omnem carnem.

Abraham celebris ille Patriarcha &
pater multorum populorum, non habet sibi similem, quod attinet ad gloriam, *Gene. 22.*
Seruauit legem Altissimi, & Deus
fecit cum eo fœdus, & hoc per circumcisionem carnis eius, Et ipse fidelis in-

L 3 uentus

Gene. 17. uentus est, cum tentaretur. Ideo Deus iureiurando promisit illi, In semine (inquit) tuo benedicentur omnes gentes. Item, multiplicabo semen, tuum, sicut arenam, quæ est in littore maris. Et promissionem accepit, fore, ut semen eius exaltaretur sicut stellæ cœli, & hæredes fierent à mari usq; mare, & à flumine usq; ad fines orbis terræ.

Et hanc benedictionem confirmauit super omnes homines, & etiam cum Isaac, propter patrem suum Abraham, Et eam super Iacob uenire, & manere uoluit. Misericorditer benedixit illum, & dedit ei hæreditatem, partemq; suam segregauit, & in duodecim tribus partitus est.

CAP. XLV.

EX illo, post exoriri uoluit sanctum uirum Moysen, quem omnis populus admiratus est & amauit, qui graciosus coram Deo fuit & hominibus, cuius nomen excellenter est celebre. Hunc etiam honorauit Deus ut
Patria

Patriarchas, quòd hostibus fuit ualde *Exod. 11.*
formidabilis, & solo uerbo, grandia mi-
racula fecit. Coram Regibus tribuit ei
gloriam, & mandata dedit ei ad popu-
lum suum, & ostendit illi maiestatem
suam. Præligit eum ad functionem *(functio-*
sanctam, eoq; fidelis erat & mansuetus, *nem) Ut*
& ex omnibus hominibus segregauit *tantū cul-*
sibi eum. Fecit eum audire uocem su- *tui Dei*
am, & duxit eum separatim in nubem *uacaret.*
tenebrosam. Ipse Deus præsens dedit ei *Ec.*
mandata, nempe Legem uitæ, & sapi-
entiæ, ut Iacob doceret fœdus, & Israel
iudicia sua.

Aaron etiam fratrem eius ex eadem *Exod. 28.*
tribu Leuitica, perinde ut ipsum exal-
tauit, ad ministracionem sanctam. Pa-
ctum æternum fecit cum eo, & dedit ei
Sacerdotium in populo. Decorauit
eum sancto ornatu, & circumdedit
eum splendida ueste, & addidit omnis
generis ornatum. Et armauit eum egre-
gia panoplia, perizomatis, Et tunica ta-
lari, cum Epomide, appensis in orbem

compluribus sphaerulis & tintinnabulis, ut ipso ingrediente, tinnitus circumquaque audiretur in Templo, in memoriam populi ad Deum. Haec erat sacra uestis ex auro hyacintho & purpura contexta, opere uariato, addito oraculo pectorali (cui inserta erat lux & integritas) artificiose concinnato, preciosis gemmis inclusis auro per gemmarios, quibus insculpta erant nomina duodecim filiorum Israel, in memoriam coram Deo: Addit & diadema aureum in tiara sacra, in qua inerat celsatura sacrosancti nominis.

Omnia augusta & plena maiestatis uenusta & luculenta. Nihil his simile unquam antea uisum est. Nec fas erat, quenquam alium his indui, praeterquam ipsius Pontificis liberos & nepotes ordine ex eadem familia, a quibus quotidie bis iuge sacrificium fiebat. Erat enim à Mose initiatus, & sacro oleo perfusus.

Fœdus factum est cum eo, ut ipse & filij

filij eius (quam diu durarent dies cœli)
seruirent illi, Vtq; essent Sacerdotes, &
populum suum in nomine illius bene-
dicerent. Elegit eum ex omnibus ui-
uentibus, ut Domino sacrificaret, ut li-
bamina, & incensum offerret in odo-
rem suauissimum, & in memoriam ad
reconciliandum populum. Demanda-
uit ei ministerium uerbi sui, ut doceret
Iacob testimonia eius, & illuminaret
Israel per legem eius.

Fuerant quidam alij, qui oppone-
rent se ei per seditionem, & inuiderunt
ei in deserto, nempe, qui cum Dathan
& Abiron erant, & in furiosa factione
Korah. Sed Dominus uidit, & displic-
cuit ei, & deuorabantur sæuienti ira.
Ostendit in eis mirum & horrendum
iudicium, & deuorauit eos igne suo.

Honorauit Aaron adhuc amplius, Num. 25.
& dedit illi hæreditatem, nempe, om-
nes primitias segregauit illi. Præ omni-
bus alijs ordinauit illis, primum ube-

L 5 rem

rem copiam panis. Nam comedere
debebant sacrificia Domini, quæ illi &
semini suo dedit. De terra autem non
dabatur illis pars, neq; hæreditatem
nanciscebantur cum reliquo populo,
Sed Dominus ipse erat pars & hæredita-
tas eorum.

Pinehas filius Eleasar, tertius erat
in hoc honore, hic feruide zelabat in
timore Dei, & populo deficiente, ipse
constans, fortis & animosus perstitit.
Ideo cum illo factum est foedus pacis,
ut præesset sanctuario & populo, & ut
ipse & semen eius Sacerdotio præesset
in æternum. Quemadmodum & cum
David ex tribu Iuda, foedus sanctum
est, ut tantum ex filijs eius unus Rex
esset: Ita & Aaron ac semen eius, hære-
des constituti sunt, ut docerent nos sa-
pientiam, Et populum Dei digne rege-
rent. Ut sacerdotium ac gloria eorum
non intereat, sed apud eos maneat in
seculum.

Cap.

CAP. XLVI.

Iesu Naue, erat Heros in bello, & (Iesu) Ie-
 Propheta post Mosen, qui uictorias sus sonat
 excellentes obtinuit, pro electis Saluator,
 Dei (sicut & nomen eius sonat) & ulcif germani-
 cebatur se de inimicis, à quibus afflige ce, Sieg=
 bantur, ut Israel acciperet hæreditatem man, unde
 suam. Magnifice inclaruit, cum exten forsan no=
 deret brachium, & gladium stringeret men Sige=
 aduersus urbes potentes. Quis un- mundi a=
 quam tam animosus in acie stetit & pud ger=
 perstitit? Ipse cœpit & prostravit hos manos.
 stes Domini, Propter ipsum stetit sol, Iosue 10.
 & dies unus bidui longitudinem ha-
 buit.

Inuocauit Altissimum & potentem
 illum, cum urgeret hostes suos, & Do-
 minus ille Deus magnus exaudiuit
 eum, & cadere fecit lapides grandinis
 maximos super inimicos, Et occidit ad-
 uersarios in descensu, Et senserunt gen-
 tes, cuiusmodi telis & tormentis hic
 populus instructus esset, & quod Do-
 minus ipse præsens adesset eis in bello,
 &

& in fugam conuerteret potentes quos
uis.

Et tempore Mose ipse & Caleb fi-
lius Iephunne, fecerunt opus bonum
& excellens, Ibi steterunt contra multi-
tudinem, & prohibuerunt populum à
peccato, & compescuerunt seditionem
nocentissimam. Ideo & hi duo soli ser-
uati sunt inter sexcenta milia uiro-
rum, & populum duxerunt in terram,
lacte & melle fluentem, ut eam posside-
rent.

Et Dominus seruauit Caleb, uis-
resq; & robur corporis eius, usq; in se-
nectutem, ut ascenderet ad montana
in terra, & semen eius possidet terram,
ut omnes filij Israel uiderent, quàm
præstans & bona res sit, obedire Do-
mino.

Et iudices quilibet secundum no-
men & familiam suam, qui non idolo-
latrariam sequuti à Domino defecerunt,
etiam ualde celebrantur. Ossa eorum
subinde adhuc (ut cubant) uiuent. Et
nomen

nomen eorum floret apud filios, ad
quos transmissum est.

Et Samuel Propheta Domini à
Deo dilectus, constituit regnum, un-
xit Principes super populum, iudica-
uit multitudinem iuxta legem Domi-
ni, & Dominus rursus respexit Iacob,
& Propheta inuentus est rectus, sin-
cerus & fidelis, Et cognoscebatur, ac
constabat prophetias eius certò ueras
esse. Inuocabat Dominum illum om-
nipotentem, cum undiq; premeret ho-
stes suos, & agnos teneros offerret. *1 Reg. 12*
Et Dominus de cœlo intonuit, & de-
dit uocem suam in magna tempestate, *Propheta*
& contriuit Principes Tyri, & omnes *bat) Non*
Principes Philistin. Et ante mortem, *Samuel*
antequam è uiuis discederet, testabatur *propheta-*
coram Domino & uncto eius, quod *uit, ut ipse*
à nullo accepisset pecuniam, imo, ne *Iudaica*
calceum quidem, & nemo poterat eum *opinione*
accusare. Et cum iam obdormisset, *putat, se*
adhuc *spiritus* prophetabat, & Regi denun-
ciabat finem uitæ suæ, & uocem edidit *sub nomi-*
ne Samu-
de ter-
elis.

de terra, & prophetauit impios interituros esse.

CAP. XLVII.

D 2Reg. 12 Einde tempore Dauidis propheta-
bat Nathan, & Dauid inter filios
os Israel electus, non aliter atq;
adeptus in sacrificijs Domino offerendus.
1Reg. 17 Tractauit Leones, ac si luderet cum
capreolis, & ursos, quasi agnellis colludens.
1Reg. 18 In iuuentute sua occidit Gigan-
tem, & liberauit ab opprobrio populum.
Leuauit manum suam, & funda iaculatus est,
& Goliath superbū prostrauit. Nam inuocauit
Dominum Altissimum, hic corroborauit manum eius,
ut occideret bellatorem fortem, & exalta-
uit cornu populi sui. Cantari de eo fecit
publice, Saul mille percussit, Dauid autem
decem millia, Et honorauit eum benedictione
Dei, ut corona Regia insigniretur. Vndiq;
contriuit hostes, & Philistæos aduersarios
suos deleuit, & confregit cornu eorum,
sicut & in hodiernum diem contractum est.

Pro

Pro quolibet opere egit Sancto illi
& Altissimo gratias cantico iucundo,
Ex corde psallebat, & diligebat eum,
qui creauit ipsum. Cantores constituit,
apud Altare, & canenda eis tradidit sua
suauissima cantica. Constituit dies fe-
stos celebrandos sancte & religiose, &
ut annuæ festiuitates magnifice cele-
brarentur, ordinauit, laudando nomen
Domini, & canendo mane in Sanctua-
rio. Dominus remisit ei peccata ipsius,
& cornu eius exaltauit in æternum, &
fecit pactum cum eo, Regnum & solia-
tum Regni Israel, in ipso mansurum esse.

Post ipsum, Rex factus est sapiens
filius eius Salomon, cui pater pacatam 3. Reg. 4.
reliquit Rempub, ut gubernaret omnia
in pace. Nam Deus omnia in circui-
tu pacauerat, ut nomini eius ædificas-
ret Domum, & Templum erigeret,
quod à generatione in generationem
maneret. O quam fœliciter proficiebas
in iuuentute, & eras plenus intelligen-
tia,

tia, sicut fluvius aperiens terram. Omnia repleuisti Sententijs sapientibus & doctrina tua, & nomen tuum longè lateq; in Insulis inclaruit, & propter pacificam gubernationem tuam, & admiratio & amor tui erat apud omnes. Omnes terræ, omniaq; Regna mirabantur cantica, sententias, similitudines, interpretationes & prophetias tuas, & laudabant Dominum, qui uocatur Deus Israel. Coaceruasti aurum, quasi stannum, & argentum, quasi plumbum.

Sed cor tuum adhæsit mulieribus, & dementatus es ab ipsis, & honori tuo illita est macula, Et fecisti, ut filij tui reprobarentur, & ira ueniret super posteros tuos, in pœnam scilicet stulticiæ tuæ. Nam regnum diuisum est, & in Ephram regnum idololatricum exortum.

Sed tamen Deus non auertit se à misericordia sua, neq; mutauit promissum opus suum, neq; funditus deleuit electi

electi sui posteros, neq; sustulit semen
dilecti sui. Sed seruauit adhuc aliquid
reliquum populo Iacob, & radicem de
Dauid.

Et Salomon obdormiuit cum pa- 3.Reg.12
tribus suis, & post se reliquit nominis
sui Roboam, uirum imperitum ad re-
gendum populum, qui intellectum
non habuit, qui deficere fecit populum
impio consilio suo, Ad hæc Ierobeam
filium Nebat, qui Israel seduxit ad ido-
latriam, & Ephraim ad peccandum,
Et peccata eius augebantur, ut tandem
eijcerentur e terra sua. Nam uarias Ido-
latrias excogitarunt, donec tandem
ultio super eos uenit.

CAP. XLVIII,

ET Propheta Elias prorupit quasi 3.Reg.17
ignis, & uerba eius quasi facula ex-
arserunt. Et famem & difficultas-
tem annonæ induxit super eos, & im-
minuit eos per zelum suum, Nam per
uerbū Domini clausit cœlos. Ter quis-
dem orante ipso cecidit ignis de cœlo.

M

O quàm

O quàm insigniter celebris & magnificus es Elia, cum tuis illis ingentibus & maximis mirabilibus? quis unquam tam magnus, quàm tu?

Per uerbum Altissimi suscitasti mortuum, & rursus ex inferno reduxisti. Tu superbos Reges perturbasti e lecto suo, & perdidisti. Tu in monte Sina audisti futuram poenam, & in Horeb uindictam. Tu de Regibus prophetasti, per quos puniendus erat populus, & Prophetas post se constituisti. Tu in tempestate raptus es in curru & equis igneis. Tu ordinatus es ad puniendum tempore suo, ad placandum iram, antequàm furor iræ uenerit. Tu constitutus es ad conuertendum cor patrum ad filios, & ad reuocandas tribus Iacob. Beati illi qui te uidebunt, & propter tuam amicitiam honorati erunt. Ibi ueram uitam habebimus.

(poenam)
3. Reg. 19
scribitur
quomodo
Hesael, Ie-
hu & Eli-
seus (per
uentum,
commoti-
onem, ignem signi-
ficati)
impium
populum
occidant.

Cum Elias raptus esset in tempestate, spiritus eius uenit super Heliseum opulenter, In diebus suis non pertimuit

muīt ullum principem, & contra om̄
nem potentiam erit inuictus, non su
perabatur ulla ui. Cum mortuus esset,
adhuc prophetabat corpus eius. Cum
uiueret, fecit signa, & cum mortuus es
set, mirabilia.

Ne in his quidem pœnituit popu
lus, nec resipuit à peccatis suis, donec
eiecti sunt è terra sua, & in omnes gen
tes dispersi, donec exiguæ solum reli
quæ manserunt, & Princeps unus in
domo David. Inter quos quidam fece
runt, quod placeret Domino, aliꝝ au
tem grauitèr peccauerunt.

Ezechias muniuit urbem, & aquæ
ductibus excoluit atq; instruxit eam,
fodit ferro rupem, & fontes fieri cura
uit. In diebus ipsius ascendit Sanherib,
& misit Rabsacen, & leuauit manum
suam contra Zion, & hostili ac maximo
fastu illis insultauit. Ibi contremuerunt
corda & manus eorum, & angustia un
diq; pressit eos, ut mulierem parturien
tem. Et inuocabant misericordem Do

M 2 minum,

(resipuit)
Si neq; ad
uerbu nec
tanta ope
ra Dei re
sipiscit
populus.

Quid re
stat nisi
iudicium,
mors, &
infernalis
flamma.

minum, & manus suas expandebant ad eum. Et sanctus in cœlo exaudiuit eos cito, & redemit eos per Esaiam. Fudit exercitum Assyriorum, & Angelus Domini contriuit eos. Nam fecit Ezechias quod placuit Domino, & permansit constans in uia David patris sui, sicut docuit eum Esaias, qui Propheta erat magnus, & uerax in doctrina sua.

In diebus ipsis retro redijt Sol, & addidit Regi uitam. Prophetabat mira opulencia spiritus, quid sub extremum futurum esset. Et afflictis in Zion dedit consolationem, qua subinde, & in sempiternum se sustentare possent. Annunciauit futura & abscondita, antequam euenirent.

CAP. XLIX.

NOmen Iosia, est sicut incensum preciosum, & odores ex myrothecio, dulcis est sicut mel in ore, & sicut Musica in symposio uini. Diuinus fuit Heros ad conuertendum populum, & ad abolendas abominatio-
nes

nes idololatriæ. Ex toto corde periculi
temporibus proiecit se in Dominum,
& uerum cultum Dei restituit, cum to-
ta terra repleta esset idololatria.

Præter David, Ezechiam & Iosiam
omnes Reges præuaricati sunt, nam re-
liquerunt legem Altissimi.

Postea finis uenit Regibus Iuda,
Nam coacti sunt regnum suum relin-
quere alijs, gloriam suam populo alie-
no. Hi inflammaverunt ciuitatem ele-
ctam sanctuarij, & desertas fecerunt pla-
teas eius, sicuti Hieremias prophetarat,
quem crudeliter afflixerunt. Hic in utero
matris electus erat in Prophetam, ut
euelleret, destrueret, uastaret, & iterum
ædificaret & plantaret.

Hesekiel uidit gloriam Domini in
uisione, quam ostendit ei ex Cheru-
bim. Prophetauit contra hostes, & cons-
olationem anunciauit his, qui recte
faciunt.

Et duodecim quoque Prophetarum
ossa, adhuc uiuent in loco, ibi quies-
cunt

(uiuent)
Sunt in
honore,
& nomen
Propheta-
rum du-
rat &c.

M 3

eunt, Nam Iacob consolando erexerunt, & redemptionem promiserunt, quam certo expectarent.

Quomodo Zorobabel satis celebrabimus? qui erat sicut annulus in manu dextera, & Iesum filium Iosedech, Qui in diebus suis ædificarunt Templum, & sanctam domum Domini restaurabant, permansuram ad gloriam sempiternam.

Et Nehemias omni tempore laudandus est, qui euersos muros nobis restaurauit, & rursus portas statuit & obserauit, reparauitque domus nostras.

Nemo natus est super terram, qui similis sit Enoch, qui in corpore uiuens raptus est ad Dominum. Nemo similis Ioseph, qui dominus fratrum suorum fuit, & mirus saluator populi sui. Ossa eius post mortem domum relata sunt. Seth & Sem, apud homines in maximo honore habiti sunt.

Supra omnem autem, quod uiuit & spirat,

spirat, Adam honoratus est, eò quòd
primus à Deo creatus est.

CAP. L.

Simeon filius Oniæ, Sacerdos mag-
nus, qui in diebus suis porticibus
& peristylijs ornauit domum, fir-
mamenta & columnas addidit, funda-
menta altius prouexit, & superne Tem-
pli circuitum reparauit. In diebus eius
desertus erat fons, illum includendum
labro cupreo curauit. Hic sollicitus fuit
pro populo suo, & muniuit urbem ad-
uersus hostes. Opus fecit excellens, eò,
quòd rursus omnia in bonum ordinem
redegit apud populum.

Quando prodibat è sanctuario, lu-
cebat sicut stella matutina per nubes,
quasi Luna plena, quasi Sol irradians
Templum Altissimi, Sicut Iris distincta
suis uarijs & pulcherrimis coloribus,
Sicut rosæ electæ tempore uerno, sicut
lilia nascentia in irriguo, quasi arbuscu-
læ turris in Vere, Sicut thus incensum
in thuribulo aureo, Quasi Cyphus au-

M 4

reus

reus, ornatus omni genere gemmarum
preciosarum, sicut oliua fructifera, sicut
cyparissus insigniter procera.

Quando induebat stolam illam glo-
riæ, & toto ornatu sancto uestiebatur,
& astabat ad Altare sanctum, ipse to-
tum sanctuariũ circumquaq; ornabat.
Quando autem partes sacrificij accipie-
bat de manibus Sacerdotum, stans ad
ignem in Altari accensum, tum corona
fratrum circa illum erat, sicut Cedri
plantatæ in Lybano, & cingebant eum
sicut rami palmarum. Et omnes filij Aa-
ron in gloria sua. Oblatio Domini erat
in manibus ipsorum, coram omni cœ-
tu filiorum Israel. Et fungebatur Sacer-
dotio ordine uicis suæ ad Altare, & sa-
crificium gratum offerebat Altissimo
& omnipotenti. Extendit manum su-
am ad libationem, & libauit de sangui-
ne uuæ. Effudit ad fundamentum Al-
taris odorem suauissimum Altissimo,
qui Rex est omnium.

Tunc exclamauerunt sonore filij
Aaron,

Aaron, & tubis ductilibus sonuerunt,
& exaltarunt uocem suam, ad memori-
am coram Domino Altissimo, Et totus
populus procubuit mox in terrā, pro-
cidens in faciem, & adorauerunt Do-
minum omnipotentem, Altissimum
Deum, Et cantores laudabant eum in
Psalmis. Et tota domus resonabat à dul-
ci & magnifico iubilo, Et populus ora-
bat ad Dominum Altissimum, ut mise-
reri uellet populi sui, donec cultus hic
absolutus erat, & ipsi suo munere per-
functi erant.

Sed quando rursus descendebat,
tunc extendit manum suam, super to-
tam congregationem filiorum Israel,
Et dedit eis benedictionem Domini
ore suo, & precabatur eis salutem in no-
mine eius. Ibi iterum orabant, & acci-
piebant benedictionem ab Altissimo,
& dicebant, Nunc agite omnes gratias
Deo, qui magna & mirabilia operatur
in omnibus locis, Qui nos inde ab ute-
ro matris superstites seruat, & accumu-

M **S** **lat**

cor letū) lat omnibus bonis, Det nobis cor læ-
tum, & det perpetuo pacem, nostro
Bonam
conscien-
tiam.
tempore in Israel, & ut illius gratia apud
nos semper maneat, & redimat nos,
quam diu uiuimus.

(Samaritanæ) Sunt
falsi san-
cti & spi-
ritus in-
ter filios
Dei. Phi-
listini,
sunt mali-
nicii &
Tyranni,
qui non
desinunt
persequi
uerbum
Dei. Sich-
em, sunt
inobedi-
ens & se-
ditiosum
ulgus, qui uerbum Dei habent & contemnunt.
Duas gentes odit anima mea, Ter-
tiam autem sic odi, ut nullam magis, Sa-
maritas, Philistæos, & stultum popu-
lum in Sichem.

Hanc doctrinam & sapientiam, in
hunc librum conscripsit Iesus filius Sy-
rach de Hierusalē, & ex corde suo hanc
doctrinam effundit. Beatus qui se exer-
cet in ea, & qui corde eam expendit, hic
sapiens euadet. Etsi fecerit hæc, aptus
erit omnibus rebus gerendis foeliciter,
Nam lux Domini ducit eum.

ORATIO IESU FILII

Syrach.

GRatias ago tibi Rex, & laudo te
Deum Saluatorem meum, gratias
ago nomini tuo, quòd auxiliū &
protectio

ulgus, qui uerbum Dei habent & contemnunt.

protectio mea es. Et liberaſti corpus
meum à perditione, à laqueo linguæ do (linguæ)
loſæ, & oris mendacis, & auxiliatus es Propter
mihi contra inimicos, & eruiſti me ſe= ue rbum
cundū tuam magnam & celebratiſſimā Dei, ua=
miſericordiam, à rugitu eorum, qui de= ria perfe=
uorare me uolebant, de manu eorum, rende
qui inſidiabantur uitæ meæ, Ex multis ſunt affli=
ærumnis & afflictionibus in quibus ia= ctiones, à
cebam, Ex incendio quo circumdatus falſis do=
eram, è medio ignis, ne in illo conſla= ctoribus,
grarem ex profundis faucibus inferni, à tyran=
à ſuſurronibus & delatoribus coram nis, ferro
Rege, & à ſententia iniuſta. & carce=
re, &c.

Proximus eram morti, & mea uita Sed ex
penè demerſa erat in infernum. Cir= omnibus
cum dederunt me undiq; & non erat his fideli=
qui adiuuaret. Quæſiui apud homines ter libe=
auxilium, & nullum inueni. Ibi recora= rat Deus.
datus ſum Domine miſericordiæ tuæ,
& quod tu omni tempore certo adiu=
uiſti tuos. Nam liberas omnes, qui te
expectant, & redimis eos de manu gen=
tium. Ego orabam ad Dominum
contra

contra furorem ipsorum, & suppliciter
instabam, ut redimerer à morte. Et in-
uocaui Dominum, Patrem & domina-
torem meum, ne desereret me in neces-
sitate, insultantibus superbis, cum ego
auxilio destituerer. Laudabo nomē tu-
um indefinenter, celebrotē, & gratias
ago tibi. Nam oratio mea exaudita est,
& liberaisti me à perditione, & ab om-
ni malo. Ideo Domine, gratias agam tibi,
laudabo & celebrabo nomen tuum.

Cum essem adhuc iunior, nec sedu-
ctus essem, quæsiui intrepide sapienti-
am in oratione mea. In templo orabam
pro ea consequenda, & quæram eam,
usq; ad finem meum. Cor meum læta-
tum est in ipsa, quasi super uuis matu-
rescentibus. Via recta gradiebar ad
eam, & à iuuentute inquirebam eam.
Attente auscultabam & accipiebam
eam, ibi bene discebam, & ualde profi-
ciebam per eam. Ideo gratias ago illi
qui dedit mihi sapientiam.

Proposui

Proposui mihi, ut uiuerem secun-
dum eam, & studerem rebus bonis, &
in hoc non frustrabar. Ex animo decer-
tabam, ut nanciscerer eam, & conabar
eam exprimere uita & moribus. Leua-
bam ad cœlum oculos, & anima mea il-
luminabatur per sapientiam, ut iam
cognoscerem stultitiam meam. Serio
anhelabam ad eam. Ego & ipsa, unum
cor inde ab initio facti sumus, & inueni
eam sinceram & purissimam, Ideo non
reprobabor. Cor meum suspirabat
illam, & nactus sum thesaurum maxi-
mum & optimum. Dominus per ipsam
dedit mihi linguam nouam, & hac
quoq; ipsum nunc celebrabo perpe-
tuo.

(reproba-
bor) Sed
ero lauda-
tus, proba-
tus coram
Deo & ho-
minibus.

Huc uenite ad me imperiti, & con-
fluite ad scholam meam. Quod deest
uobis, potestis hîc discere. Nam haud
dubiè animæ uestræ sitiunt uehemen-
ter. Aperui os meum, & docui, Cogi-
tate nunc, ut ematis uobis sine argento
sapientiam, cum gratitudo offertur. Sub
ijcite

Prouer-
bio Ger-
manico
dicitur.
Kunst ge-
het isund
nach brot
aber brot
wird je

Confessio Senis Matthesij.

Peccator doleo, fateor, neminem requiro,
Credoq; me in istum sanguinem et vitæ me.

From bin ich nit, Das ist mir leidt,
Belenns meinns sündt, sich quadt

Ahn Christ glaub ich ^{bei zeit} vnußzu bracht,
Sein Bludt macht mich allein geycht.

Ad 3684

no.
7,
7
85
84

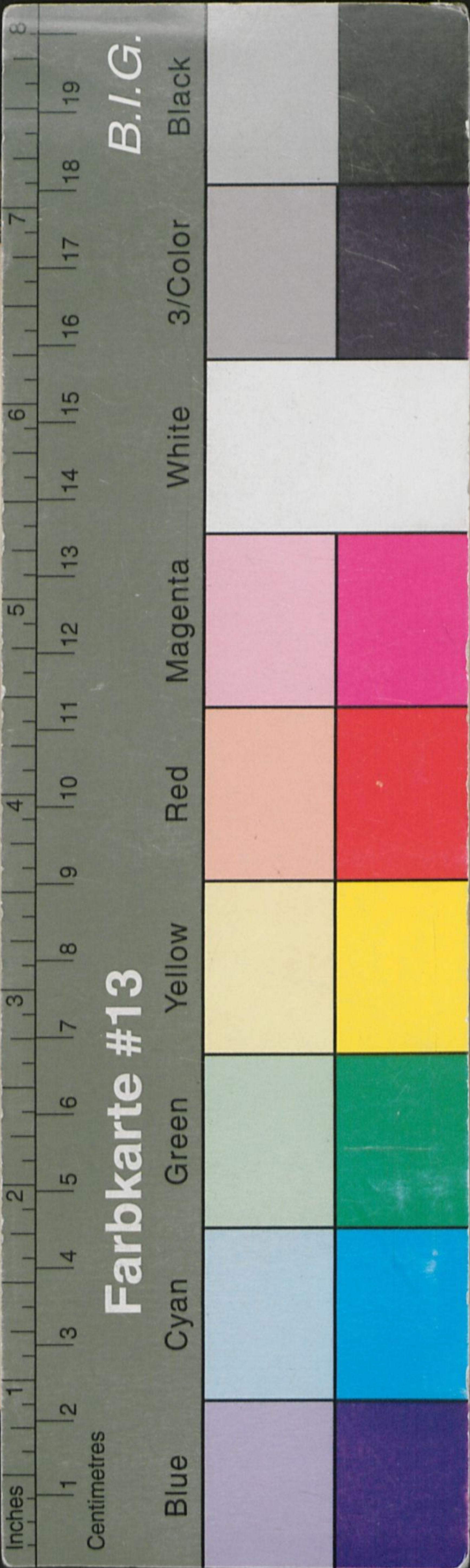
ULB Halle 3
004 976 592

sb (

7.
LIBER IE=
SV SYRACH, EX
GERMANICA TRANS-
LATIONE D. MARTINI
LVTHERI LATINE
REDDITVS,
PER
IVSTVM IONAM.

VVITEBERGAE EX OFFI-
CINA HÆREDVM GEOR-
GII RHAVI.

ANNO
1556.

*Fd 6932**

